Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Jaana Põder

NAISTE MOTIVATSIOON TEGUTSEDA FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJATENA EESTIS

Lõputöö

Juhendaja:
Maret Güldenkoh, MBA

Tallinn 2022

ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2022

Töö pealkiri eesti keeles: Naiste motivatsioon tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjatena Eestis

Töö pealkiri võõrkeeles: *Motivation of Women To Be Self-employed in Estonia*

Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 55 leheküljest. Lõputöös on kasutatud 67 allikat, millele on tekstis viidatud. Naised hakkavad füüsilisest isikust ettevõtjaks, sest FIE-na on neil võimalus valida endale kliente, tööks õiget aega ja endale meelepärast tegevusala. FIE-na alustades olid naiste sisemised motivaatorid soov ametlikult tegutseda, klientide seas usaldusväärseks jääda ning soov jätkata perekondlike traditsioonidega. Samuti valitakse FIE vormi sageli selle lihtsuse tõttu, kuna FIE-na on võimalik alustada ilma põhjalike ettevõtluse eelteadmiste ja rahaliste vahenditeta. FIE-na tegutsevatele naistele on sageli probleemiks pere toetamine, sest soovitav on valida mõni muu tegevusvorm. Aja jooksul lepivad FIE-de pered tegevusvalikus kokku ning naiste tegevust toetatakse. FIE-na töötades näevad naised kitsaskohana peamiselt seda, et neil pole piisavalt teadmisi ettevõtlusest. Probleemiks on ka rahapuudus, toetuste puudumine, keeruline või aeganõudev raamatupidamine ning keerukas sotsiaalsete garantiide süsteem. Samas on FIE vorm jätkusuutlik, kuna võimaldab naistel tegutseda siis, kui nad soovivad ning kaasata oma tegevustesse perekond, et samal ajal töötada ja olla pere jaoks olemas.

Lõputöö eesmärk on välja selgitada naiste motivatsioon tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjana.

Autor nendib, et naiste osalust FIE-de hulgas saab suurendada, kui naised on teadlikumad erinevate tegevusvormide positiivsetest ja negatiivsetest külgedest. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus ning Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon võiksid jätkata naistele suunatud ettevõtlusmotivatsiooni ürituste korraldamist.

Võtmesõnad: Füüsilisest isikust ettevõtja, naine, ettevõtlus, motivatsioon

Võõrkeelsed võtmesõnad: *Self-employed, woman, entrepreneurship, motivation*

Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu

Töö autor: Jaana Põder

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberkandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

(allkirjastatud digitaalselt)

Vastab lõputöö nõuetele

Juhendaja: Maret Güldenkoh (allkirjastatud digitaalselt)

Kaitsmisele lubatud

Kolledži direktor: Kerly Randlane (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

SISSEJUHATUS 4

1. NAISTE OLULISUS ETTEVÕTLUSES 8

1.1. Naisettevõtluse algus 8

1.2. Naisettevõtlust motiveerivad ja takistavad tegurid 10

1.3. Naine üksikettevõtjana 15

2. NAISSOOST FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJATE JAOTUS 21

2.1. Uurimismetoodika 21

2.2. Naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate jaotus maakondade, tegevusalade ja vanuse lõikes 23

2.3. Eestis tegutsevate naissoost FIE-de profiil ja FIE tegevusvormi jätkusuutlikus 26

2.4. Järeldused ja ettepanekud 36

KOKKUVÕTE 38

SUMMARY 40

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU 41

Lisa 1. Küsimustik 47

Lisa 2. Füüsilisest isikust ettevõtjate kontaktandmete järelpärimine 53

Lisa 3. Intervjuude põhiküsimused 54

Lisa 4. Koodipuu 55

SISSEJUHATUS

Lõputöö teema valiti, sest nii füüsilisest isikutest ettevõtjate (edaspidi FIE) osakaal kui ka naiste osakaal on ettevõtluses madal ning naissoost ettevõtjate arvu suurenemist märgata ei ole. 2020. aastal läbi viidud rahvusvahelise ettevõtlusuuringus osalenud piirkondades on keskmine naisettevõtluse määr 11% ja Euroopas on uuringu kohaselt naisettevõtluse osakaal 5,7%, mis on üks madalamaid uuritud piirkondadest (Elam., *et al*., 2021, p. 61).

Eestis suureneb igal aastal Registrite ja Infosüsteemide Keskuse e-äriregistrisse kantud ettevõtjate hulk. Samas väheneb ettevõtluses osalevate FIE-de arv iga aastaga ning osaühingute osakaal ettevõtluses aina kasvab. Eesti riigi maksutulu tuleb suurel määral ettevõtlusest, mis tähendab, et naiste osakaal ettevõtluses on oluline. Äriregistris avaldatakse statistikat kuude ja aastate lõikes juriidiliste isikute jaotuses. 2010. aastal oli registreeritud 34 799 füüsilisest isikust ettevõtjat ja 105 799 osaühingut, aasta 2021 oktoobrikuu seisuga on registrisse kantud 28 148 füüsilisest isikust ettevõtjat ja 232 799 osaühingut (Registrite ja Infosüsteemide Keskus, 2021).

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna nii füüsilisest isikutest ettevõtjate osakaal kui ka naiste osakaal on ettevõtluses madal ning puudub ülevaade, mis motiveerib naisi hakkama füüsilisest isikust ettevõtjateks, kui on olemas ka teised ettevõtlusvormid. Lisaks on aastatega vähenenud ka maailmas tegutsevate naissoost FIE-de osakaal. Aastal 2000 moodustasid naissoost füüsilisest isikust ettevõtjad 53,74% naissoost ettevõtjatest. 2019. aastaks oli naissoost FIE-de osakaal naissoost ettevõtjatest langenud 45,38%-le ning Euroopa Liidus on naissoost FIE-de osakaal langenud 16,07%-lt 11,34%-le. (The World Bank, 2020) Madalat ettevõtlusaktiivsust ja füüsilisest isikust ettevõtjate arvu Eesti naiste seas näitab ka see, et Sotsiaalministeeriumi „Heaolu arengukava 2016-2023“ üheks alaeesmärgiks on luua naistele ja meestele võrdsed õigused, kohustused ja vastutuse jagamine kõikides ühiskonnaelu valdkondades. 2012. aastal oli naistööandjaid kõigist tööandjatest kokku 19% ning füüsilisest isikutest ettevõtjate seas oli naisi 37%. Seega tuleb anda naistele rohkem võimalusi hakata nii tööandjaks kui ka füüsilisest isikust ettevõtjaks. (Sotsiaalministeerium, 2016) 2020. aastal läbiviidud ülemaailmse ettevõtlusuuringu käigus selgus, et Euroopas on naisettevõtjad eelkõige iseendale tööandjad või väikese töötajate arvuga tööandjad (Elam, *et al*., 2021, p. 61).

Lõputöö teema on uudne, kuna autorile teadaolevalt ei ole viimastel aastatel uuritud naiste osatähtsust füüsilisest isikust ettevõtjatena ning puudub terviklik ülevaade, kui palju on naisi füüsilisest isikust ettevõtjate seas ning kas FIE tegevusvorm on naiste seas jätkusuutlik.

Statistikaameti kodulehel avaldatakse FIE-de majandusnäitajaid tegevusalade ja maakondade lõikes, aga soolises lõikes informatsiooni ei avaldata (Statistikaamet, 2022a). Samuti ei ole autorile teadaolevalt kirjutatud lõputöid, milles kirjeldatakse naissoost FIE-de motivatsiooni ettevõtluses osalemisel. Sisekaitseakadeemia lõputöödena on näiteks varem uuritud füüsilisest isikust ettevõtjate maksukohustust (Adamson, 2016) ja majandusnäitajate avalikustamist (Krasavin, 2019), aga pole uuritud naissoost FIE-de jaotust ja olulisust. Samuti on teistes kõrgkoolides uuritud naistippjuhtide karjääriteed (Jõgi, 2016) ja naisettevõtluse ning töö- ja eraelu tasakaalu (Meronen, 2015).

Euroopa tasemel on kõige enam uuritud soolist ebavõrdsust ettevõtluses ning toodud välja võimalusi soolise ebavõrdsuse vähendamiseks (European Institute for Gender Equality, 2022; United Nations Economic Commission for Europe, 2022; European Comission, 2022). Samuti on Euroopas kogutud statistilisi andmeid naisettevõtjate kohta (European Comission, 2014) ja rahvusvaheliselt on tehtud naisettevõtluse uuringuid, millest viimane viidi läbi 2021. aastal (Elam, *et al*., 2021). Soolise võrdsuse tasakaalustamise uurimine on jõudnud nii kaugele, et ülevaates soolise võrdõiguslikkuse seadusele on toodud välja erimeetmed, mille seas on ka mikrolaenud, koolitused ja muud toetused, mis on mõeldud ainult naisettevõtjatele (Sepper, 2010, lk 9-12). Ülevaates eraldi naissoost FIE-dele mõeldud toetusi pole välja toodud ning erimeetmed füüsilisest isikust ettevõtjate suhtes puuduvad.

Naiste osaluse uurimise olulisusele viitab Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse dokument „Naisettevõtluse edendamine ja kasvustrateegiad“, kus tuuakse välja, kuidas on võimalik saada terviklik ülevaade naiste osalusest ettevõtluses. Naiste seas ettevõtluse osakaalu suurendamiseks, peaks esmalt teadma täpsemalt, kui palju on naisi ettevõtluses ning koguma ja avaldama statistikat soolises lõikes. Samuti oleks vajalik teha eeltööd ning küsitleda tütarlapsi, miks ei ole neil soovi alustada ettevõtlusega. (Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus, 2020) Naissoost FIE-de uurimise olulisusele viitab asjaolu, et viimane naissoost FIE-sid puudutav direktiiv võeti vastu 7. juulil 2010. aastal. Direktiivi 2010/41/EÜ eesmärk on kaitsta naissoost FIE-sid raseduse ja sünnituse ajal ning luua meessoost ja naissoost FIE-dele võrdne kohtlemine. Direktiivi jõustumisest alates on FIE-del võimalik kanda oma abikaasad maksukohustuslaste registrisse ning seekaudu on võimalik FIE abikaasal saada sotsiaalne tagatis ravikindlustuse ja pensionikindlustuse näol (Euroopa parlamendi…, 2010) Autorile teadaolevalt on need viimased muudatused, mis puudutasid konkreetselt naissoost füüsilisest isikust ettevõtjaid.

Suurendamaks naiste seas motivatsiooni ettevõtlusega alustamisel on loodud ka erinevaid üritusi, näiteks toimus 2020. aastal Võrus motivatsiooniüritus naistele „Hakka ettevõtjaks“. Antud motivatsiooniürituse käigus toimus kolm kohtumist, kus alustati naistele suunatud motivatsioonikõnedega ning viimasel kohtumisel nõustati naisi äritegevuse alustamise osas. (Võrumaa Arenduskeskus, 2020) Selliste motivatsiooniürituste korraldamine näitab, et ilma kõrvalise abita ei ole naised valmis hakkama ettevõtjateks. Samuti on naisettevõtluse arendamise südameasjaks võtnud ligi 200 naist, kes on loonud Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsiooni, mille kaudu toetakse ettevõtluses osalevaid naisi (Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon, 2022).

Füüsilisest isikust ettevõtjate arvukus Eestis väheneb ja naiste üldine osakaal on ettevõtluses madal. Samuti pole teada, kuidas suurendada naiste osalust ettevõtluses sh füüsilisest isikust ettevõtjatena ning ei ole teada, miks on aina vähem naisi, kes registreerivad oma ettevõtluse füüsilisest isikust ettevõtjana. Sellest tulenevalt on uurimisprobleem järgmine: mis motiveerib naisi FIE-dena ettevõtluses osalemisel?

Uurimisprobleemi täpsustamiseks püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on naiste osakaal füüsilisest isikust ettevõtjatena?
2. Millised on naiste võimalused ettevõtlusega alustamisel?
3. Mis motiveerib naisi ettevõtlusega alustamiseks?

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada naiste motivatsioon füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel Eestis.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida ja süstematiseerida naisettevõtluse ja füüsilisest isikust ettevõtjate teoreetilisi lähtekohti teadusallikatest tulenevalt.
2. Analüüsida Eesti naiste osakaalu füüsilisest isikust ettevõtjate seas tegevusvaldkondade ja maakondade lõikes.
3. Analüüsida naissoost FIE-de kogemusi ja arusaamasid ning võimalusi füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel.
4. Sünteesida teooria ja analüüsi tulemusi ning teha ettepanekud naiste osakaalu suurendamise võimalustest füüsilisest isikust ettevõtjate seas.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks ja püstitatud uurimisülesannete täitmiseks viiakse läbi kombineeritud kvalitatiivne ja kvantitatiivne empiiriline uuring (Hirsjärvi, *et al*., 2005, lk 177). Kvantitatiivse andmekogumismeetodina kasutatakse statistilist analüüsi (Õunapuu, 2014, lk 184) ning ankeetküsitlust. Statistilise analüüsi valimisse kuuluvad kõik naissoost FIE-d, kes on registreeritud e-äriregistri andmebaasi perioodil 2021 november kuni 2022 märts. Ankeetküsitluse valimiks on juhuvalim, et kõikidel naissoost FIE-del oleks võrdne võimalus valimisse sattuda (Õunapuu, 2012). Kvantitatiivset regressioonianalüüsi kasutatakse, et analüüsida tunnuste omavahelisi seoseid (Tooding, 2014).

Kvalitatiivse andmekogumismeetodina (Laherand, 2008, lk 177) kasutatakse intervjuud. Intervjuuga täiendatakse ankeetküsitlusega saadud informatsiooni, et teha põhjalikumad järeldused saadud andmetest. Intervjuu valimikogumi puhul on tegemist mugavusvalimiga, sest valiti uuritavad, kellele küsitlus oli juba saadetud (Rämmer, 2014). Andmeanalüüsimeetodina rakendatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi, et analüüsida intervjuuga kogutud andmeid (Kalmus, jt, 2015).

Lõputöö koosneb kahest põhipeatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimene peatükk jaguneb kolmeks alapeatükiks ja teine peatükk jaguneb neljaks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade naiste ettevõtluse ajaloost, teises alapeatükis antakse ülevaade naiste motivatsiooni ja takistuste kohta ettevõtluses ja kolmandas alapeatükis selgitatakse naise olekut üksikettevõtjana.

Teise peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse naissoost füüsiliste isikute osakaalu Eestis, teises alapeatükis analüüsitakse naissoost FIE-da suhtumist ettevõtlusesse, kolmandas peatükis analüüsitakse naissoost FIE-de profiili ning FIE tegevusvormi jätkusuutlikkust ning neljandas peatükis tehakse järeldused ja ettepanekud nii naiste osakaalu suurendamiseks FIE-de seas kui ka avaldatava statistika muutmiseks.

1. NAISTE OLULISUS ETTEVÕTLUSES

1.1. Naisettevõtluse algus

Naisettevõtjate rolli analüüsimiseks ettevõtlusmaastikul tutvus töö autor naisettevõtluse ajalooga ning selgus, et naiste ettevõtluse ajalugu on väga pikk. Naised ettevõtluses ja ettevõtjatena ei ole uus nähtus, vaid tegelikult on naised tegelenud ettevõtlusega juba aastasadu.

Autor lugedes erinevaid teadusallikaid, on arvamusel, et naised on ettevõtluses vähem esindatud kui mehed, sest ettevõtjatena on rohkem eelistatud mehi kui naisi. Ajast, mil naistele hakkasid tekkima õigused, on pärit ka esimesed tõendid sellest, et naised tegelesid ettevõtlusega. Esimesed isikuvabadused ja omandiõigused tekkisid naistele Leedus 16. sajandi alguses (Birmontienė & Jurėnienė, 2009, p. 42). 16. sajandist on pärit ka esimesed märgid naisettevõtluse algusest. 16. sajandi Šotimaalt on pärit naisettevõtluse esimesed märgid, sest naistel oli võimalus oma abikaasade loal teha testamente. Kui naine oma abikaasalt testamendi kirjutamiseks luba ei saanud, siis ei jäänud dokumentidesse ka märki naise ettevõtlustegevusest (Spence, 2008, p. 3).

Spence (2008, p. 4) analüüsis oma uuringu käigus 100 testamenti, mis olid koostatud 1560-1600. aastani ning millest 81 testamenti olid kirjutatud naiste poolt. Testamenditest selgus, et naiste jaoks oli kõige tulusam äri 16. sajandi Šotimaal rõivaäri. Nimelt olid 31 naist oma abikaasadele päranduseks jätnud erinevaid riideelemente. Üks rikkamaid riideäriga tegelenud naisi oli Katherine Henryson, kelle testament oli tavapärasest tunduvalt pikem. Kui tavaliselt olid testamendid 3-5 lehekülge pikad, siis Henrysoni testament oli 20 lehekülge pikk. (Spence, 2008, pp. 5-6) Riideäriga tegelesid naised palju, sest 16. sajandil tekkis naistel järjest rohkem võimalusi üle mere reisimiseks ning naised olid huvitatud aina uutest riideelementidest. Janet Dickensoni testamendist selgus, et tema ja ta abikaasa importisid riiet Inglismaalt, Hollandist ja Prantsusmaalt (Spence, 2008, pp. 6-7). Dickensoni testament viitab seega rahvusvahelisele kaubandusele, millega naised tegelesid juba oma ettevõtlustee alguses.

Lisaks riideärile tegeleti ka teistsuguste äridega. Nimelt oli 22% naiste kirjutatud testamentidest seotud loomade ja loomanahkade omamisega (Spence, 2008, p. 8). Samuti tegeles 22% testamendi kirjutatud naistest õlle valmistamise ja pruulimisega (Spence, 2008, p. 11). Vähem tegeleti majade rentimisega ja raha laenamisega. 11 naist mainis oma testamendis maja rendist saadud tulusid. Sama hulk naisi mainis ka raha laenamist. (Spence, 2008, p. 14, 16) Kõik

eeltoodud tegevusalad näitavad, et juba 16. sajandil tegelesid naised tugevalt ettevõtlusega ning kui ettevõtlusega tegeleti, siis kaasati sellesse ka oma abikaasad.

18. sajandiks oli võimalik näha naiste ettevõtlust ka erinevates kataloogides ja ajalehtedes. French toob oma ülevaates Hannah Bakeri raamatust Põhja – Inglismaa naiste ettevõtlusest välja, kui palju naisi oma ettevõtlust reklaamisid. Aastatel 1770-1830 reklaamisid kaubanduse kataloogides oma ettevõtlust kolmes Põhja-Inglismaa linnas 4367 ärinaist ning ajalehtedes oli 2420 kuulutust naissoost kauplejate kohta. (French, 2007, p. 582) Mõlemast allikast selgub, et antud reklaamid esindavad naiste vähemust ning tegelikult tegeles 18. sajandil tunduvalt rohkem naisi ettevõtlusega (French, 2007, p. 582). Üks märkimisväärsemaid naisi 18. sajandi ettevõtlusmaastikult on Elizabeth Raffald. 48 aasta jooksul, mil Raffald ettevõtja oli, suutis ta õpetada kokandust, kirjutada kokaraamatuid, koostada Manchesteri kaubanduskataloogi, pidada kauplust, aidata pankrotist välja oma abikaasa, müüa maasikaid ja suppi (French, 2007, p. 582). Raffaldi näide toob välja, et naised ei tegelenud lihtsalt hobikorras ettevõtlusega, vaid tihti panustasid kogu oma elu selle peale, et olla edukad ettevõtjad.

1874. aastast on esimesed näited sellest, et ettevõtlus oli jõudnud nii kaugele, et ettevõtlustegevust oli vaja hakata kaitsma. Ettevõtlustegevuse kaitsele viitab see, et Tšiilis loodi 1874. aastal kaubamärgikaitsesüsteemi raamatud, kuhu lisasid oma kaubamärgi nii riigi residendid kui ka mitteresidendid (Escobar Andrae, 2017, p. 38). Tšiilis registreeriti ajavahemikul 1877-1908 residentide poolt 3972 kaubamärki, millest 2677 suudeti tuvastada ka omaniku soo järgi. Meeste nimele oli registreeritud 2162 kaubamärki ning 96 kaubamägi omanikud olid naissoost. Kusjuures olid 72% naiste registreeritud kaubamärkidest seotud alkoholiga. (Escobar Andrae, 2017, p. 42)

Samuti on leitud informatsiooni naiste ettevõtlusest Santiago ärilubade registrist. Santiago ärilubade register loodi 1830ndatel aastatel, et ettevõtlustegevust maksustama hakata (Escobar Andrae, 2017, p. 38). Uuringus kasutatud aastatel, 1878. aastast kuni 1893. aastani, kasvasid naiste omandis olevad ettevõtted 436-lt ettevõttelt 1386-le ettevõttele. Ettevõtjatele antud litsentside arv kasvas 444-lt litsentsilt 1426ni ning samuti kasvasid ka tasutud maksud. Kui 1878. aastal tasuti naissoost ettevõtjate poolt seitse tuhat peesot, siis 1893. aastal oli tasutud maksude summa 164 tuhat peesot. (Escobar Andrae, 2017, p. 46) See näitab, et 19. sajandil hakkas Santiagos naiste seas ettevõtlus jõudsalt kasvama, sest 15 aasta jooksul tegi naiste omandis olevate ettevõtete arv hüppelise kasvu.

Tõsisemad arengud naiste ettevõtlustegevuses algasid 1960-1970. aastatel, mil muutus meeste suhtumine naiste töötamisse ning hakati muutma seadusi, et naised saaksid ärimaailmas olla võrdsel tasemel meestega. Kusjuures võrreldes tänapäevaga oli 1960ndatatel aastatel ülikoolis ärimaailmas alustamist õppimas erakordselt vähe naisi. Tänapäeval on peaaegu pooled ettevõtlust õppivad üliõpilased naised. (Kogut, *et al*., 2016, p. 19) Peale 1970ndaid, mil muudeti seadusandlust, mis reguleeris ettevõtlust ning samuti meeste suhtumise paranemisest, on naised hakanud ettevõtlusega tõsisemalt tegelema, kuid siiski on naiste osakaal ettevõtluses tunduvalt madalam kui meeste oma.

Kokkuvõtvalt selgus, et naisettevõtluse alged on pärit 16. sajandist, siis hakkasid naistele tekkima täielikud isikuvabadused. Erinevatest teooriatest selgus, et naised tegelesid tihti ettevõtlusega ilma, et nad oleksid kantud ettevõtlusega seonduvatesse registritesse või neid esindasid abikaasad. Mida rohkem arenesid erinevad ettevõtluse registreerimise süsteemid, seda julgemalt hakati registreerima ka naissoost ettevõtjate ettevõtteid. Olenemata sellest, et naiste ettevõtteid hakati registreerima järjest rohkem, ei ole naiste ettevõtluse tase võrdne meeste ettevõtluse tasemega. Tõenäoliselt naisettevõtjate osakaal ettevõtluses on madalam kui meesettevõtjate osakaal seetõttu, et seadused, mis käsitlevad naiste osalemist ettevõtluses, muutusid alles 1960-1970ndatel ning see on jätnud ettevõtlustegevusse oma jälje. Sellele viitab asjaolu, et ka aastal 2022 on naiste osakaal ettevõtluses madalam kui meeste osakaal.

1.2. Naisettevõtlust motiveerivad ja takistavad tegurid

Kõikidel ettevõtjatel on ettevõtlusega alustamiseks või sellega jätkamiseks vaja motivaatoreid ning ettevõtluses alustamisel ning osalemisel on ka omad takistused. Alapeatükis antakse ülevaade erinevatest teguritest, mis võivad motiveerida või takistada naisi ettevõtlusega alustamisel või sellega jätkamisel.

Naistel tekib soov hakata ettevõtjateks, kui neil või nende lähedastel on varasem kokkupuude ettevõtlusega. Mida rohkem on naistel kokkupuudet ettevõtlusega, seda julgemalt hakkavad nad ise ettevõtjateks. Nimelt on tõenäoline, et kui meessoost partner tegutseb FIE-na, on ka naine huvitatud tegutsema FIE-na (Ronsen, 2014, p. 344). Kui ettevõtlusega alustamiseks ei saada tõuget elukaaslaselt, võib tõuke anda ka vanemate kogemus ettevõtjatena. Suurema tõenäosusega hakkavad FIE-deks inimesed, kelle vanemad on FIE-na tegutsenud, kui inimesed, kellel puudub lähedane kontakt FIE-dega. (Jung & Choi, 2017, p. 261) Samuti on naised motiveeritud ettevõtlusega tegelema, kui neil endil on varasem kogemus pereettevõtluses

(Pickernell, *et al*., 2017, p. 142) või oli neil olemas varasem juhtimiskogemus (Haxhiu, 2015, p. 46). Mida rohkem naistele lähedasemaid inimesi tegeleb ettevõtlusega, seda tõenäolisemalt hakkavad naised ettevõtjateks.

Ettevõtjana tegutsemine tähendab, et naistel on võimalus ise oma aega ja tegevusi planeerida. Seega on naiste peamiseks motivaatoriks ettevõtjatena alustamisel võimalus olla iseenda peremees ning otsustada, millal tegeleda tööga ja millal veeta aega perega. See tähendab, et naised soovivad olla ajaliselt teistest sõltumatud. (Green & Cohen, 1995, p. 308) Naised, kes on lapsi kasvatades palgatööl, ei saa pühendada lastega tegelemisele nii palju aega kui sooviksid ning nad tunnevad ennast süüdi, kui nende lastel on probleeme turvatunde puudumise, enesehinnangu või enesekindlusega (Green & Cohen, 1995, p. 312). Samuti on naistel, kes on ettevõtjad, võimalik käia lastega arsti juures päevasel ajal tööaega kulutamata, sest tööd saab järgi teha õhtul, kui lapsed magavad (Green & Cohen, 1995, p. 306).

Ka Karen Makin hakkas ettevõtjaks, sest talle ei sobinud vähene vabadus ning üksikemana oli tal tarvis leida aega nii töö jaoks kui ka lastega tegelemiseks (Chavan, 2011, pp. 6-8). Taasiseseisvunud Eesti naised hakkasid füüsilisest isikust ettevõtjateks, sest nad soovisid peale pere loomist aega paremini planeerida. Peale sünnitus- ja raseduspuhkusi ei olnud võimalik naistel asuda eelnevale tööle ning teist samaväärset tööd nad ei suutnud leida. (Saar & Unt, 2006, p. 431) Peale laste saamist on naiste jaoks oluline paindlik töögraafik, aga see ei tähendanud alati, et naissoost FIE-d pühendaksid rohkem aega lastega tegelemisele, kui täiskohaga töötavad emad. Nii emad, kes on füüsilisest isikust ettevõtjad, kui emad, kes käivad täiskohaga palgatööl, tegelevad ajaliselt lastega sama palju. Ainuke erinevus on see, et emad, kes on FIE-d, tegelevad lastega pigem hommikul ja lõuna paiku ning õhtuti teevad tööd ja emad, kes on palgatööl, tegelevad lastega õhtuti. (Gimenez-Nadal, *et al*., 2012, pp. 2140-2143)

Naisi toetab ettevõtjaks hakkamisel nende iseloom ning oskus teha mitmeid asju korraga. Naiste loomingulisus, õrnus, positiivsus ja oskus teha mitut asja samal ajal on neile ettevõtluses kasulikud, sest aitavad aega paremini planeerida ning olla meeldivaks koostööpartneriks (Haxhiu, 2015, p. 57). Mida loomingulisem naine on, seda tõenäolisemalt alustab ta ettevõtlusega, sest siis saab ta ise ka oma uuendustest kasu (Zanakis, *et al*., 2012, p.1250001-3). Kõige olulisemaks iseloomujooneks on ettevõtjal aga ettevõtja enda suhtumine oma tegevusse. Halva suhtumisega on ettevõtjatel keeruline õppida, sest arvatakse, et teatakse kõike. Teadmised ja kogemused tulevad tööd tehes, aga suhtumine on kõige alus. (Chavan, 2011, p. 12)

Ettevõtjaks hakkamine pakub naistele väljakutseid, mida nad palgatööd tehes ei leidnud ning see motiveerib neid ettevõtjaks hakkamisel (Chavan, 2011, p. 11). Kui paljud ettevõtjad väidavad, et hakkavad ettevõtjateks, sest nii on lihtsam kasvatada lapsi, siis alati ei ole see tegelik põhjus. Tegelikuks põhjuseks ettevõtjaks hakkamisel võib olla see, et palgatööd tehes ei ole võimalik karjääri teha ning ettekäändena ettevõtjaks hakkamisel tuuakse see, et ettevõtjana saab veeta rohkem aega oma pere ja lähedastega. (Green & Cohen, 1995, pp. 307-308) Teooriast tulenevalt tahavad naised leida uusi väljakutseid ning areneda ja seetõttu hakkavad ettevõtjateks, kuid toovad ettevõtjaks hakkamisel välja ka muid põhjuseid.

Naisi motiveerib ettevõtlusega alustama ka võimalus leida elus tasakaal ning reisida ja elada just seal, kus on parasjagu soov elada (Pickernell, *et al*., 2017, p. 143). Ettevõtlusega alustatakse ka seetõttu, et teatud eluetappides võib tekkida naistel vajadus teenida kõrgemat sissetulekut, vajadus olla iseseisev, olla loov, saada austust, soov muuta elustiili, tõestada end iseendale ja soov võtta juurde kohustusi (Pickernell, *et al*., 2017, p. 139). Naised soovivad läbi murda tüüpilistest soorollidest ning neil tekib saavutusvajadus, mida rahuldatakse ettevõtlustegevuse käigus. Ennast tõestatakse nii iseendale kui ka teistele. Naisi viib ettevõtluses edasi lootus, et inimestele meeldib nende loodav toode. (Chavan, 2011, p. 10)

Ettevõtlusega alustamise motivaatorid võivad olla erinevad nii sooliselt kui ka tegevusalalt. Machado jt (2016, p. 32) võrdlesid omavahel kahte tegevusala, milleks olid teenindus ja tööstus. Teenindussektoris töötavaid naissoost ettevõtjaid motiveerisid ettevõtlusega alustamisel asjaolud, et eelmine töökoht ei pakkunud piisavalt rahuldust, soov teenida raha ning aina rohkem raha. Naissoost tööstusettevõtjate jaoks olid olulised aga hoopis teised asjaolud. Nende jaoks oli oluline rahaline iseseisvus, väljakutsed, võimalused eneseteostuseks, arendamine end huvipakkuvas valdkonnas ja soov teenida rohkem raha. (Machado, *et al*., 2016, p. 32)

Nii naisettevõtluse arenemise piiramisel kui ka selleks lükke andmisel on meestel väga oluline roll. Nimelt alustavad tänapäeval ettevõtlusega pigem naised, kes on abielus ning ühe palgatöö vahetavad teise palgatöö vastu vallalised või lahutatud naised (Białek, 2017, pp. 91-92). Sellegipoolest on abielunaiste ettevõtlusega alustamise motivatsiooni keeruline välja selgitada. Abielunaiste ettevõtlustegevus võib olla seotud majandusliku huviga. Näiteks on ette tulnud olukordi, kus naise abikaasa teenis madalat palka ning ei elatanud oma palgast ära perekonda. (Ericsson, 2001, p. 238) Samuti on leitud, et tõenäolisemalt valivad naised ettevõtlusvormiks füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise, kui perekonna sissetulekud on väga kõrged ning naisel pole seetõttu vajadust olla palgatööl (Ronsen, 2014, p. 344). Lisaks sissetulekule

motiveeris naisi ettevõtlusega alustamiseks üksluisus majapidamises. Naiste roll majapidamises muutus, kui nende lapsed kasvasid suureks ning naised ei osanud endale huvipakkuvaid tegevusi koduseinte vahelt leida. (Ericsson, 2001, p. 238) Ka tänapäeval on tavaline, et naised hakkavad ettevõtjateks, sest nad on väsinud oma üksluisest tööelust ning otsivad uusi väljakutseid.

Paljud naised on hakanud ettevõtjateks, sest nende abikaasad on hukkunud. Nimelt hulk naisi hakkasid FIE-deks põhjusel, et nad jäid leskedeks ning nende ülalpidada jäid väikesed lapsed. Lesknaised pidid konkureerima töö pärast endast nooremate naistega ning see pani nad raskesse olukorda töö otsimisel. Samuti võtsid lesed üsna tihti üle oma surnud abikaasade ettevõtted ning jätkasid ettevõtlustegevust. Samuti tekkis väikeettevõtjatena naistel võimalus olla iseenda tööandja ning neil ei tekkinud võimalust langeda karjääriredelil allapoole. (Ericsson, 2001, pp. 237-238) Leskedel oli mõistlik hakata ettevõtjateks, sest see andis neile hea võimaluse toimetulekuks oma aja planeerimisel, üksinda laste kasvatamisel ja elatise teenimisel.

Lisaks naisettevõtlust motiveerivatele teguritele on ka tegureid, mis raskendavad naistel hakata ettevõtjateks. Peamiseks naisettevõtlust takistavaks teguriks on ühiskonnas eksisteeriv arusaam soorollidest. Escobar Andrae (2017, p. 53) poolt läbi viidud uuringu käigus leiti, et eliitklassi naistel oli aastatel 1874-1893 keerulisem ettevõtlusega tegeleda, kui tavapärase perekonnanimega naistel. Ettevõtluse väiksem osakaal eliitklassi naiste hulgas viitab sellele, et eliitklassi naised olid tugevamini seotud välja kujunenud soorollidega ja seega olid neil erinevad piirangud ettevõtlusega alustamiseks. (Escobar Andrae, 2017, p. 53) Naisi võis ettevõtluses olla seetõttu vähem, et eliitklass ei saanud ettevõtlusega tegeleda ning 19. sajandil ei olnud kõigil naistel võrdseid võimalust omandada haridust, vaid eliitklassi naistel oli võimalus hariduse omandamiseks.

On valdkondi ja riike, kus naisi kaasatakse valdkonna arengusse vähem kui peaks, isegi kui valdkonnas on naiste osakaal aina kasvamas. Rootsis on metsandussektorit alati võetud kui meeste sektorit, kuigi tänaseks on 38% Rootsi metsaomanikke naissoost (Appelstrand & Lidestav, 2015, p. 231). Rootsis on naiste osakaal metsanduses üle ühe kolmandiku, aga naisi kaasatakse siiski vähem metsandusega seotud otsuste vastuvõtmisesse, kui mehi (Appelstrand & Lidestav, 2015, p. 228-229). Naiste vähese kaasatuse probleem on esile tõstetud ka 2011. aastal Rootsi riikliku soolise võrdõiguslikkuse strateegias. Strateegias on välja toodud, et tänapäeva metsanduses on sugu oluline ja Rootsi metsandussektoris on sooline ebavõrdsus probleemiks. (Appelstrand & Lidestav, 2015, p. 229) Rootsi näite põhjal on näha, et soorollid

on tänapäevani takistuseks, miks naistel on ettevõtlusega keerulisem tegeleda kui meestel. Ka Kosovos on soorollid takistuseks naisettevõtluse arenemisele. Kosovo naiste jaoks on probleem, et neisse ei suhtuta kui ettevõtjatesse. Kosovo elanike arvates on naiste roll kodus lapsi kasvatada ning hoolitseda majapidamise eest, mitte tegutseda ettevõtjatena. (Haxhiu, 2015, p. 57) Soorollid, mis kujutavad naisi kui koduperenaisi, kes ei peaks tegelema ettevõtlusega, on üks suurim takistus naiste jaoks ettevõtlusega alustamisel.

Ettevõtlusega alustamist peetakse tihti lihtsaks, sest tekib võimalus ise oma aega planeerida ning ettevõtjad saavad olla igal ajahetkel nii-öelda „iseenda peremehed“. Tegelikult kaasneb iseseisvusega ka vastutus. Ettevõtja peab olema valvas, ettenägelik, hea planeerimisoskusega, oskama otsuseid ellu viia ja üleüldiselt peab oskama asju korraldada. Sellepärast ei aita ettevõtlusega alustamisel ainult motivatsiooni olemasolu, vaid on tarvis ka teatud omadusi. (Luca & Robu, 2016, p. 91) Naistel on ettevõtlusega keeruline alustada, sest nad ei ole kindlad oma oskustes, sest neile ei ole antud võimalust ennast tõestada. Naised, keda ettevõtjatena tõsiselt ei võeta, hakkavad kahtlema oma oskustes ja võimetes. (Pickernell, *et al.*, 2017, p. 139) See võib tekitada olukorra, kus ebakindluse tõttu ei saa naine ettevõtjana hakkama.

Kuigi motivatsioon ettevõtlusega alustamisel võib olla väga erinev, siiski on ettevõtlust takistavad tegurid naiste seas küllalti sarnased. Nii teenindussektori kui ka tööstussektori naised ei usaldanud enda tegevust, neil puudus kontakt teiste ettevõtjatega, neil ei olnud ettevõtluse seisukohalt olulist informatsiooni, neil puudus eneseusk, neil oli hirm eelmisest töökohast lahkumise ees, nad ei tundnud äriplaani, tekkisid raskused tegevuskoha asukoha valikul ja oli rahapuudus ettevõtte reklaamimiseks. (Machado, *et al.*, 2016, p. 33) Seega takistab naisi ettevõtlusega alustamisel varasem ettevõtluskogemuse puudumine ning vajalikud teadmised ettevõtlusega alustamiseks.

Naisettevõtjatel on keeruline ettevõtlusega alustada ka seetõttu, et naistel puuduvad ressursid ettevõtlusega alustamiseks ning riiklikul tasandil ei ole eraldi toetusi, mis motiveeriksid ja aitaksid naistel ettevõtlusega alustada. Haxhiu (2015, pp. 43-46) leidis, et näiteks Kosovos takistab naisettevõtjaks saamist see, et naistel on keerulisem laene saada, kui meestel. Samuti on takistuseks isiklike varade ja maa puudumine ning toetuste saamise süsteemid on naiste jaoks keerulised. Lisaks puuduvad eraldi toetused, mis oleksid suunatud vaid naisettevõtjatele ning ettevõtjatena eelistatakse meessoost ettevõtjaid. Samuti toimuvad ettevõtluskoolitused suuremates linnades, kuhu kõigil naistel ressursside puuduse tõttu võimalik minna ei ole. (Haxhiu, 2015, pp. 43-46)

Ettevõtlusesse sisenemist soosivad enim kokkupuude ettevõtlusega ning laste kasvatamine. Naised, kes on kokku puutunud ettevõtlusega, alustavad julgemalt ettevõtlusega kui naised, kellel kokkupuude puudub. Oluline osa ettevõtjaks hakkamisel on positiivne suhtumine, kogemused tulevad tööd tehes, aga suhtumisest saab alguse soov hakata ettevõtjaks. Lisaks motiveerib naisi ettevõtjateks hakkama võimalus teha karjääri ning reisida üle maailma. Naiste puhul erinesid ettevõtlusesse sisenemise motivaatorid tegevusalade lõikes. Teenindussektoris tegutsevad naised soovivad olla ettevõtjad, sest nii nad saavad teenida aina rohkem raha. Tööstussektoris tegutsevad naised soovisid enim finantsvabadust, väljakutseid ning võimalust enda arendamiseks. Väga oluline roll naisettevõtluses on meestel, sest selgus, et suurem hulk naisettevõtjaid on abielus ning olukordades, kus on abikaasad hukkunud, on naised hakanud tegutsema ettevõtjatena. Kuigi naiste osavõtt ettevõtluses on kasvav, on siiski naistel küllaltki keeruline hakata ettevõtjateks, sest ollakse kinni traditsioonilistes soorollides, mille kohaselt peaksid naised kodus lapsi kasvatama või ei tohiks teha rasket füüsilist tööd. Samuti kaasneb ettevõtjaks hakkamisega vastutus, mis ei sobi igale naisele, sest tihti ei anta naistele võimalust end teostada. Samuti on naisettevõtluse puhul probleemiks piirkonnad, kus ei toetata naisettevõtlust.

1.3. Naine üksikettevõtjana

Alapeatükis kirjeldatakse füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusvormi ning võrreldakse seda teiste ettevõtlusvormidega. Samuti tuuakse välja, miks hakkavad naised FIE-deks ning tuuakse välja naissoost FIE-de olulisus ettevõtluses. Samuti analüüsitakse naissoost FIE-dele omaseid isikutunnuseid.

Selleks, et mõista, miks valitakse ettevõtlusvormiks füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine, tuleks välja tuua, millised on FIE-na tegutsemise positiivsed ja negatiivsed küljed. Ettevõtlusvorme on hinnanud ka James F. Hopson ja Patricia D. Hopson (2014, p. 44), kelle kirjutatud artiklist selgub, et tihti valitakse ettevõtlusvormiks FIE-na tegutsemine, sest FIE-na alustamisel ei ole mingeid nõudeid, FIE on ainuisikuline ja FIE-na ollakse iseenda juht. Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist peetakse sobivamaiks ettevõtlusvormiks olukorras, kus ei ole vaja ettevõtlusega alustamisel teha suuri investeeringuid (Elenurm, 2018, lk 19). Füüsilisest isikust ettevõtja tegevusvormi puhul on võimalik kanda FIE-l oma abikaasa töötamise registrisse kui füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtte tegevuses osalev abikaasa. Sellega on võimalik FIE-l tasuda oma abikaasa eest sotsiaalmaksu ning tagada sellega oma abikaasale sotsiaalkindlustus. (Sotsiaalmaksuseadus, 2000, § 6^1) FIE-na tegutsemise kõige nõrgemaks

küljeks on piiramatu vastutus, see tähendab, et FIE vastutab kogu oma varaga. Samuti loetakse nõrgaks küljeks see, et füüsilisest isikust ettevõtja ei saa ettevõtlust üle kanda. (Hopson & Hopson, 2014, p. 44) Kuigi esmapilgul tundub FIE-na alustamine lihtne, siis tegelikult see nii olla ei pruugi. Nimelt on leitud, et füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamisel on olulised eelnevad teadmised ja lai sotsiaalne võrgustik (Saar & Unt, 2006, p. 433). Kui puuduvad eelnevad teadmised valdkonnast ja tutvusi ei ole, on FIE-na tegutseda keeruline.

Peale FIE-na tegutsemise on Eestis võimalik füüsilisel isikul asutada erinevaid äriühinguid, milleks võivad olla osaühing, aktsiaselts, täisühing, usaldusühing või tulundusühistu (Äriseadustik, 1995, § 2). Kui aga soovitakse luua isikute ühendust, mille eesmärgiks ei ole tulu saamine, on võimalus luua mittetulundusühing (Mittetulundusühingute seadus, 1996, § 1). Tulu teenimiseks on ettevõtjatel kõige lihtsamad variandid alustada tegevust, kas füüsilisest isikust ettevõtjatena või asutada osaühing. Füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamisel on suurim negatiivne külg, et FIE vastutab kogu oma varaga (Äriseadustik, 1995, § 78). Positiive on aga see, et FIE-na on võimalik ka töötada hooajaliselt ning peatada tegevus ajaks, mil ettevõtlusega aktiivselt ei tegeleta (Äriseadustik, 1995, § 3). Teiste ettevõtlusvormide puhul ei ole võimalust tegutseda hooajaliselt seaduses välja toodud.

Füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamisel on FIE-l vastutus suurem, kui äriühingute juhatuse liikmetel. Osaühingu loomisel osanik ei vastuta isiklikult osaühingu kohustuste eest, osaühingu algkapitali nõue on 2 500 eurot ning osaühingut saab alustada vähemalt ühe liikmega. (Äriseadustik, 1995, § 135 ja § 137) Osaühingut on võimalik teha ka rahalise sissemakseta või mitterahalise sissemaksega (Äriseadustik, 1995, §140^1 ja § 142). Nii nagu osaühingu puhul ei vastuta osanik osaühingu kohustuste eest isikliku varaga (Äriseadustik, 1995 § 135), ei vastuta ka aktsiaseltsi aktsionärid isiklikult aktsiaseltsi kohustuste eest (Äriseadustik, 1995, § 221). Aktsiaseltsil on kõigist Eesti ettevõtlusvormidest suurim algkapitali nõue, milleks on 25 000 eurot (Äriseadustik, 1995, § 222). Suur algkapitali nõue võib olla ka põhjuseks, miks on ettevõtlusvormina eelistatud füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist.

Vähem kui füüsilisest isikust ettevõtjaid, osaühinguid ja aktsiaseltse, luuakse täisühinguid. Täisühingu loomiseks on vaja vähemalt kahte osanikku ning täisühingu osanikud vastutavad äriühingu kohustuste eest solidaarselt kogu oma varaga (Äriseadustik, 1995, § 79). Vähemalt kahe osaniku olemasolu ja vastutus isikliku varaga võivad olla ka põhjusteks, miks ei eelistata ettevõtlusvormina täisühingut. Ka usaldusühingu loomiseks on vaja vähemalt kahte osanikku, aga usaldusühingu puhul vastutab kogu oma varaga üks osanik ja teine osanik vastutab vaid

oma sissemakstud osaga (Äriseadustik, 1995, § 125). Ka tulundusühistu võivad asutada vähemalt kaks inimest (Tulundusühistu seadus, 2001, § 4). Tulundusühistuid luuakse, et kaitsta suurema grupi inimeste majanduslikke huve (Tulundusühistu seadus, 2001, § 1). Kui majandustegevuse eesmärgiks ei ole saada tulu, luuakse mittetulundusühing (Mittetulundusühingute seadus, 1996, § 1).

Nii nagu naised hakkavad ettevõtjateks peamiselt seetõttu, et nad soovivad paindlikku töögraafikut ja iseseisvust, hakkavad naised ka füüsilisest isikust ettevõtjateks, et olla ise enda aja peremehed (Zanakis, *et al*., 2012, p.1250001-21). On riike, kus naiste iseseisvus aastastega aina kasvab ja naissoost FIE-de osakaal on samuti kasvavas trendis. Füüsilisest isikust ettevõtjate seas oli naisi Ameerika Ühendriikides 1975. aastal 24%, aastaks 2015 on naiste osakaal füüsilisest isikust ettevõtjatena tõusnud 34,8 %-le (Kogut, *et al*., 2016, pp. 29-30). Neljakümne aasta jooksul suurenes naiste osakaal füüsilisest isikust ettevõtjatena üle 10%, mis on märkimisväärne tulemus, sest naiste vähemust ettevõtluses on juba aastakümneid peetud probleemiks. Nii nagu naisi on ettevõtlusmaatikul üldiselt vähem kui mehi, on ettevõtluses ka vähem naissoost FIE-sid kui meessoost FIE-sid, kuigi ettevõtjate arv on kasvav.

Esmalt tundub, et naistel on nii ettevõtjana kui ka füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel küllaltki sarnased motiivid, kuid alati see nii ei ole. Nii nagu osad naised registreerivad juriidilise isiku, hakkavad osad naised ka FIE-deks. Autor on arvamusel, et FIE-dena on naistel kergem oma isiklikku aega planeerida. Üks põhjustest, miks hakatakse tegutsema FIE-na, on võimalus tegutseda osalise tööajaga (Bögenhold & Klinglmair, 2015, p. 54). Samas on leitud, et naised, kes tegutsevad FIE-dena, teevad tavapäraselt keskmiselt rohkem töötunde kui palgatöötajad (Bögenhold & Klinglmair, 2015, p. 54). Bögenhold ja Klinglmair (2015, p. 54) leidsid, et ligikaudu üks kolmandik naissoost FIE-dest töötab nädalas 20 ja 40 tunni vahel. Samal ajal leidsid Jung & Choi (2017, p. 261), et ainult 30% naissoost FIE-dest teeb tööd 35-40 tundi nädalas, mis tähendab, et naissoost FIE-d teevad rohkem töötunde kui naised, kes käivad palgatööl. Seega on keeruline aru saada, kas naised tegutsevad FIE-na seepärast, et nad soovivad töötada osalise tööajaga või seetõttu, et nad tahavad töötada rohkem tunde kui nad töötaksid palgatööl olles.

Naistel on füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamisel veel mitmeid mõjutusi, neist üks olulisemaid on perekonnaseis. Kogut jt (2016, p. 29) jõudsid oma uuringus järeldusteni, et perekonnaseis ja haridustase mõjutavad naiste osalust füüsilisest isikust ettevõtjatena. Kuigi naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate abielus olemine on viimase 40 aasta jooksul vähenenud

1975. aastal 72,4%lt, 2015. aastaks 70,2%-le, on siiski naissoost füüsiliste isikute hulgas abielus olemise osakaal kõrge. Samuti mängib füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel rolli naiste haridus. 1975ndal aastal oli ainult 13,7% naissoost FIE-dest bakalaureuse kraad või kõrgem. 2015. aastaks on 41,7%-l naistest, kes on füüsilisest isikust ettevõtjad vähemalt bakalaureuse kraad. (Kogut, *et al*., 2016, p. 29)

Kuna naised eelistavad töötada vähem töötunde, siis teenivad nad ka madalamat palka. Bögenhold ja Klinglmair (2015, p. 54) leidsid oma uuringus, et 62,6% naissoost FIE-d ei teeninud üle tuhande euro kuus oma ettevõtlusest. Samal ajal teenis meestest kuni tuhat eurot kuus vaid 38% üksikettevõtjatest. Olenemata sellest, et naistel on pigem vähem töötunde ning madalam tasu kui meestel, on naised oma ettevõtlusega rohkem rahul kui meessoost isikud. (Bögenhold & Klinglmair, 2015, p. 54) Tuleb välja, et mehed teenivad tulu FIE-dena rohkem kui nad oleksid teeninud palgatööl olles ning naiste palk oleks palgatööl olnud kõrgem, kui FIE-na tulu teenides. Ettevõtlust seostatakse naiste võimalusega teenida kõrgemat tulu, kuid naisettevõtjad teenivad tulu ligikaudu 5% vähem kui meessoost ettevõtjad. (Hopp & Martin, 2016, p. 530)

Selgub, et mehed on FIE-d pigem tasu tõttu, aga naised seetõttu, et saavad oma aega paremini planeerida ning nii elu korraldamine laste kõrvalt on lihtsam (Bögenhold & Klinglmaird, 2015, p. 55). Uuringus osalenud naistest 70% alustas füüsilisest isikust ettevõtjatena peale seda, kui nad olid saanud lapse. Naised, kes alustasid FIE-dena, olid keskmiselt 35,7 aastased ning peaaegu 60% neist olid abielus. Naised, kes ei olnud lapsi saanud, alustasid ettevõtlusega, kui nende keskmine vanus oli 31,8 aastat ning ainult 15% lasteta naistest olid abielus (Joona, 2018, p. 38). Naised, kellel olid FIE-dena alustades lapsed, teenisid kõrgemat sissetulekut, palkasid ettevõttesse rohkem töötajaid. Samuti kaasasid naised, kes alustasid FIE-na tegutsemist siis, kui neil lapsed olid, oma tegevusse rohkem töötajaid. (Joona, 2018, p. 48) Näiteks Koreas elavad naissoost FIE-d on enamasti abielus ja palgatööl käivad naised mitte (Jung & Choi, 2017, lk 260).

On võimalus, et naised hakkavad tegutsema füüsilisest isikust ettevõtjatena, sest neil lihtsalt pole midagi muud teha ning nad vajavad sissetulekut. Seetõttu hakkavad FIE-deks ka naised, kes teenivad väga madalat palka või kes on jäänud töötuteks. (Zanakis, *et al*., 2012, p.1250001-3) Muidugi ei peeta FIE-na tegutsemise alustamist ettevõtlusesse tõugatuna heaks ideeks, sest see võib viia FIE raskemasse olukorda, kui ta enne ettevõtlustegevusega alustamist oli (Haxhiu, 2015, p. 8). Kuid sellele, et naised alustavad ettevõtlusega tõugatuna, viitab asjaolu, et kõik

naissoost FIE-d pole kaugeltki rahul oma ettevõtlusega. Bujacz ja Toivanen (2020, pp. 1670-1672) viisid läbi uuringu, mille käigus leidsid, et ligikaudu pooled FIE-d ei ole rahul oma tegevusega. Sellest järeldub, et ollakse füüsilisest isikust ettevõtja sunniviisiliselt või ei olda teadlik teistest võimalustest.

Naised hakkavad füüsilisest isikust ettevõtjateks, sest neil on soov tegutseda FIE-dena. Samuti hakatakse FIE-na tegutsema, kui turul on näha uue toote vajadust. Kui on tarvis uut toodet, on naised valmis selle looma, saades ka ise sellest kasu. Naiste iseloom ei lase neil lõpetada FIE-na tegutsemist ka siis, kui nad on saanud ettevõtlusvormi endale päranduseks. Samuti on naistel ka FIE-na tegutsemisel soov teenida raha ning saada finantsiliselt iseseisvaks. Mõjuv põhjus füüsilisest isikust ettevõtjana alustamiseks on ka see, kui ei olda rahul oma varasema tööga, sest see ei olnud piisavalt väljakutseid täis. (Haxhiu, 2015, pp. 35-36)

Keskmiselt hakkavad FIE-deks naised, kes on abielus ning kellel lähedased on töötanud ettevõtjate või FIE-dena. Naised hakkavad FIE-deks ka seetõttu, et nad on saanud lapse või lapsed. Naised, kellel oli laps, hakkasid hiljem FIE-deks, kui naised, kellel ei olnud veel lapsi. Kui FIE-l on laps, siis tavapäraselt palkab ta enda alla tegutsema ka töölisi. FIE-d tegutsevad sageli tegevusaladel, millega tegelemiseks on neil vastav väljaõpe. Mida rohkem on naistel haridust, seda tõenäolisem on see, et nad kunagi hakkavad tegutsema FIE-dena, sest üks lisa aasta õpinguid tõstab tõenosust, et tulevikus tegutsetakse FIE-na. (Hopp & Martin, 2016, p. 530)

Kokkuvõtvalt selgus, et FIE-na tegutsemine valitakse, sest nii on kõige lihtsam olla iseenda juht ning planeerida oma tööaega just nii, nagu on soov. Näiteks valivad inimesed FIE-na tegutsemise, kui soovivad töötada osalise tööajaga. Samas kardetakse FIE-na tegutsemisega kaasnevat isiklikku vastutust ning seetõttu valitakse ettevõtlusvormiks tihti osaühing. Kõige lihtsam on alustada ettevõtlust, kas FIE-na või luua osaühing. Kuid siiski on FIE tegevusvormi valik kasulikum osaühingu loomisest seetõttu, et FIE registreerimisel ei ole algkapitali nõuet. FIE-na alustamisel peab arvestama, et raskendatud on suurte finantsinvesteeringute tegemine. Kuigi osad naised on intervjuudes öelnud, et soovivad FIE-na tegutseda, sest nad soovivad töötada osalise tööajaga, tuli mitmest uuringust välja, et tegelikult tegutsevad naissoost FIE-d rohkem töötunde FIE-na kui oleksid teinud seda palgatööl. Tunne, et ettevõtlusega tegeletakse osalise tööajaga, võib tekkida, sest ei ole kindlat piiri töö ja eraelu vahel ning kliendisuhtlust peetakse eraelu osaks. Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine ei võrdu naiste jaoks kõrgema palgaga. Selgus, et naised saavad FIE-na tegutsedes madalamat palka, kui nad oleksid saanud

palgatööd tehes. Meeste puhul on see vastupidi. Samuti selgus, et naised alustavad füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsemist ka siis, kui neil ei ole muid võimalusi töö leidmiseks ehk ettevõtlusesse tõugatuna.

2. NAISSOOST FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJATE JAOTUS

2.1. Uurimismetoodika

Lõputöö eesmärk on välja selgitada naiste motivatsioon füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel. Hindamaks, millised tegurid mõjutavad naissoost isikust füüsilisest isikust ettevõtjaid tegutsemisel kasutab autor kombineeritult kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismeetodit. Kahte meetodit kombineeritult kasutades on autoril võimalik teada saada vastused küsimustele, mis oleksid jäänud vastamata, kui autor oleks kasutanud vaid ühte uurimisviisi (Kajamaa, *et al*., 2020, p. 268). Esmalt viiakse läbi kvantitatiivne uuring ja seejärel tehakse kvalitatiivne uuring. Kvalitatiivset uuringut kasutakse, et põhjendada kvantitatiivse uuringu käigus saadud tulemusi ja teha kogu uuringust põhjalikumaid järeldusi. Kvantitatiivse meetodiga koondatakse kokku andmed ja koondatud andmeid hakatakse analüüsima, et luua seosed (Garbarino, *et al*., 2009, p. 11).

Kvantitatiivse andmekogumismeetodina kasutab autor koondandmete kogumist ja ankeetküsitlust (vt lisa 1). Kirjeldavat statistikat kasutades organiseeritakse andmed ning antakse terviklik ülevaade uuringu tulemustest (Õunapuu, 2014, lk 184). Kui kvantitatiivse meetodiga on andmed kokku koondatud, siis kasutab autor kirjeldavat statistikat, et analüüsida seoseid. Autor analüüsib töös seost, milline on naissoost FIE-de osakaal maakonna elanike arvust. See informatsioon annab ülevaate sellest, kas naissoost FIE-sid on protsentuaalselt maakondades ebavõrdselt, kui palju neid on erinevates maakondades ning, kas naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate hulk on Eestis probleemiks. Lõputöös koondatakse kokku naissoost füüsilisest isikust ettevõtjaid puudutav informatsioon, mis on pärit Registrite ja Infosüsteemide Keskuse andmebaasist. Andmeid kogutakse FIE-de registrikoodide ja ärinimede, sünniaastate, esmakannete, EMTAK koodide ja tegevusalade kohta kõikide Eesti maakondade lõikes. Andmete statistiliseks analüüsiks kasutatakse tabelarvutustarkvara *Microsoft Excel*, kuhu koondatakse kõigepealt andmed maakondade lõikes ja seejärel eemaldatakse statistikast esindusõiguseta ja tegevuse peatanud FIE-d ja seejärel koondatakse kõik andmed kokku, et teha järeldused uuringust.

Ankeetküsitluse (vt lisa 1) viib autor läbi *Google docs* veebikeskkonnas, sest keskkonnas on võimalik jooksvalt tutvuda vastustega. Ankeetküsitlusel on kolm peaeesmärki. Esimene eesmärk oli välja selgitada, mis motiveerib naisi ettevõtlusega alustamisel, teine eesmärk oli

välja selgitada, kui suur on naissoost FIE-de panus ettevõtlusesse. Panust ettevõtlusesse mõõdetakse, tööle kuluva ajaga ja sellega, kas füüsilisest isikust ettevõtja tegutseb ainult FIE-na, tegutseb FIE-na ja käib palgatöö, tegutseb FIE-na ja omab ka äriühingut või tegeletakse lisaks FIE olemisele ka millegi muuga. Kolmas ankeetküsitluse eesmärk oli välja selgitada naissoost FIE-de statistika kuvamise vajalikkus. (vt lisa 1) Küsitlus viiakse läbi ajavahemikul 17.03.2022-27.03.2022. Küsitlus oli vastamiseks aktiivne kümme päeva, et saada võimalikult suur hulk vastuseid. Naissoost FIE-delt on küsitud ankeetküsitlusega statistika kuvamise vajalikkust soolises lõikes ja nende arvamust, milline on naiste osakaal FIE-na, sest Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus on leidnud, et naisettevõtluse edendamiseks oleks vaja avaldada statistikat soolises lõikes (Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus, 2020). Lisaks leitakse ankeetküsitlusega vastused teooriast tulenevatele küsimustele. Teooriast tulenevad küsimused on, miks valitakse ettevõtlusvormiks FIE, mitu tundi nädalas tegutsetakse FIE-na, milline on kõrgeim lõpetatud haridustase, kas FIE on abielus ja kas abielus FIE-d on registreerinud oma abikaasad töötamise registrisse kui FIE abikaasad. Küsitlus on optimaalseim variant, et saada standardiseeritud informatsiooni paljudelt inimestelt, ehk minimaalselt sajalt inimeselt. (Beilmann, 2020). Küsimustiku valimikogumi moodustamiseks palus autor naissoost FIE-de kontaktandmeid Riigi Infosüsteemide Keskuselt (vt lisa 2). Kuna tudengina on autoril võimalik enda lõputöö eesmärgi saavutamiseks küsida tasuta 1000 ettevõtja andmeid, siis paluti Riigi ja Infosüsteemide Keskusel koostada juhuslik valim kõigist naissoost FIE-dest maakondade lõikes. Autor palus igast maakonnast 8,5% naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate kontaktandmeid, nimekirjast on välistatud FIE-d, kellel puudub esindusõigus või kes on märkinud e-äriregistris, et nad on tegevuse peatanud. (vt lisa 2) Ankeetküsitlusele vastas 10,9% valimist. Küsitlus koosnes kolmest osast ning küsitluses oli kokku 15 kohustuslikku küsimust ja üks vabatahtlik küsimus. Valimisse kuulus 1000 naissoost FIE-t. Küsitluse esimene osa puudutas informatsiooni FIE-na alustamise, tegutsemise ja lõpetamise kohta (7 küsimust), teine osa puudutas üldinforatsiooni FIE-de kohta ja teooriast tulenevaid arusaamu (6 küsimust). Kolmas osa puudutas statistika avaldamist soolises lõikes (2 küsimust) ning vabatahtlikku vastamist. (vt lisa 1) Vabatahtlik vastamine tähendab, et FIE sai jätta soovi korral küsimustiku lõppu oma andmed intervjuu läbiviimiseks.

Kvalitatiivse andmekogumismeetodina viib autor läbi intervjuud (vt lisa 3) naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate seas. Töös kasutab autor uurimuslikku intervjuud (Laherand, 2018, lk 177), mille käigus saadakse süstemaatilist informatsiooni. Autor viib intervjueeritavatega läbi poolstruktureeritud intervjuud, mille puhul on teada intervjuu alateemad ja põhilised

küsimused, aga täpsed küsimused formuleeruvad intervjuu käigus (vt lisa 3). Samuti ei ole poolstruktureeritud intervjuu küsimustel kindlat ettemääratud järjekorda (Bryman, 2012, p. 471). Intervjuu alateemadeks on füüsilisest isikust ettevõtjana alustamise motivaatorid, takistavad tegurid füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamisel ning töö- ja eraelu tasakaal FIE-na. Teemaintervjuudega saab autor sügavuti keskenduda personaalsematele küsimustele, mis on seotud ettevõtja ettevõtlustegevusega. Intervjuu valimikogumi puhul on tegemist mugavusvalimiga (Rämmer, 2014), sest ankeetküsitluse valimisse sattunutele antakse võimalus jätta ankeetküsitluse lõppu oma kontaktandmed, et nende naissoost FIE-dega läbi viia põhjalikum intervjuu. Küsimustiku lõppu on jäetud koht, kuhu kõik soovijad võivad oma kontaktid jätta, et osaleda intervjuus. Andmeanalüüsimeetodina rakendatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi, et analüüsida intervjuuga kogutud andmeid. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kodeerides saab analüüsida ka ridade vahelisi peitetud tähendusi (Kalmus, *et al*., 2015).

Kokku viib autor läbi kaheksa intervjuud. Nendest kolm intervjuud viiakse läbi veebi teel. Kaks intervjuud *Zoom* keskkonnas ja üks intervjuu *Teams* keskkonnas ning viis intervjuud tehakse telefoni teel. Intervjuude vorm valiti vastavalt sellele, et intervjueeritaval oleks mugav intervjuul osaleda. Intervjuud viidi läbi perioodil 28.03.2022 kuni 06.04.2022 ja intervjuude keskmine kestvus oli 29 minutit. Intervjuude põhjal saadud informatsioonist moodustas autor intervjuude tulemuste analüüsimiseks koodipuud (vt lisa 4). Koodipuule tekitas autor viis erinevat kategooriat. Esimene kategooria on FIE-ks hakkamise põhjused, teine kategooria on perekonna toetus ja eeskuju. Kolmanda kategooria nimetus on kitsaskohad/probleemid FIE-na, neljandaks kategooriaks on informatsioon FIE tegevuse jätkusuutlikkusest ja viimane ehk viies kategooria on töö- ja eraelu tasakaal FIE-na.

2.2. Naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate jaotus maakondade, tegevusalade ja vanuse lõikes

Alapeatükis antakse ülevaade, milline on naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal Eesti maakondades, millised on naissoost FIE-de seas kõige populaarsemad tegevusalad ning, kui palju on maakonna elanikest naissoost FIE-sid. Autor alustas Registrite ja Infosüsteemide e-äriregistrist andmete kogumist 25.11.2021 ning lõpetas andmete kogumise 01.03.2022.

Seisuga 08.03.2022 oli Registrite ja Infosüsteemide Keskuse hallatavasse e-äriregistrisse registreeritud kokku 27 889 füüsilisest isikust ettevõtjat, nendest 41,72% ehk 11 635 füüsilisest isikust ettevõtjat olid naissoost. Vaadates juriidiliste isikute kohta avaldatud andmeid Registrite

ja Infosüsteemide kodulehe e-äriregistrist, selgus, et 2007 aastal oli registrisse kantud FIE-sid 19 601 ning FIE-de arv kasvas kuni 2010. aastani, mil oli registreeritud 34 799 füüsilisest isikust ettevõtjat. Alates 2011. aastast on füüsilisest isikust ettevõtjate arv hakanud taas vähenema (vt tabel 1) ning 2021. aasta lõpuks oli füüsilisest isikust ettevõtjaid 28 148. (Registrite ja Infosüsteemide Keskus, 2021)

Tabel 1. Äriregistrisse kantud füüsilisest isikust ettevõtjate hulk aastatel 2010-2021 (Registrite ja Infosüsteemide keskus, 2021; autori koostatud)

Aasta	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
FIE	34 799	34 022	33 362	32 316	32 433	32 216	31 555	30 633	30 218	29 552	28 601	28 148

Andmete kogumisel avastas autor, et Registrite ja Infosüsteemide Keskuse avaldatud statistikas füüsilisest isikust ettevõtjate kohta on avaldatud ka füüsilisest isikust ettevõtjate andmed, kes on surnud. Nende juurde on märgitud äriregistris, et puudub esindusõigus, aga tegevus lõpetatud pole. Naissoost FIE-sid, kellel puudub esindusõigus tuvastas autor 273. Lisaks esindusõiguseta naistele märkis autor eraldi ära ka naissoost FIE-d, kes on oma tegevuse peatanud. E-äriregistris tegevuse peatanud naissoost FIE-sid on 429. FIE on ainuke tegevusvorm, mille puhul on võimalik tegevus peatada (vt käesolev töö lk 16). Autor jättis andmetest välja tegevuse peatanud FIE-d, et saada täpne ülevaade, kui palju on aastal 2022 tegutsevaid naissoost FIE-sid.

Eemaldades statistikas avaldatud naissoost FIE-de arvust esindusõiguseta ja tegevuse peatanud FIE-d leidis autor, et Eestis tegutseb 10 934 naissoost FIE-t. Kõige rohkem naissoost FIE-sid tegutseb Harju maakonnas ning kõige vähem Hiiu maakonnas. Harju maakonnas tegutseb FIE-na 3540 naist ja Hiiu maakonnas tegutseb FIE-na 152 naist (vt tabel 2). Kui aga võrrelda seost maakondades registreeritud naissoost FIE-de ja maakonda registreeritud elanike vahel, selgub, et mida suurema elanike arvuga on maakond, seda väiksem on füüsilisest isikust ettevõtjate protsent maakonnas. Näiteks, vaadates Harju maakonda, selgub, et Harju maakonnas elab 2022. aasta alguse seisuga 324 521 naist ja seal tegutseb 3 540 naissoost FIE-t. Kui võrrelda elanike arvu ja naissoost FIE-de osakaalu, siis selgub, et Harjumaal on naissoost FIE-de osakaal 1,09%, mis on kõige väiksem osakaal võrreldes teiste maakondadega. Järgnevates maakondades, kus on samuti suur naissoost elanike arv, on samamoodi naissoost FIE-de osakaal väiksem, kui väiksema elanike arvuga linnades. Näiteks on naissoost FIE-de osakaal Ida-Viru maakonnas 1,59%, Lääne-Viru maakonnas 1,71% ja Tartu maakonnas 1,52% (vt tabel 2, lk 25).

Protsentuaalselt on kõige rohkem naissoost FIE-sid Hiiu maakonnas, kus on FIE-sid 3,32% naistest. Hiiu maakonnale järgnevad Saare maakond, Võru maakond ja Jõgeva maakond, kus FIE-de osakaal naistest on vastavalt 2,96%, 2,83% ja 2,72%. Ülejäänud seitsmes maakonnas moodustab naissoost FIE-de osakaal maakonna naistest 1,02-1,26%. (vt tabel 2)

Tabel 2. Naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal naistest maakondade lõikes (Statistikaamet 2022b; autori koostatud)

Maakond	**Naissoost FIE-de arv**	**Naissoost elanike arv 2022**	**Naissoost FIE-de osakaal naissoost elanikest (protsentides)**
Harju	3 540	324 521	1,09
Hiiu	152	4 578	3,32
Ida-Viru	1 134	71 128	1,59
Jõgeva	393	14 369	2,72
Järva	328	15 256	2,15
Lääne	245	10 541	2,32
Lääne-Viru	515	30 009	1,71
Põlva	281	12 228	2,29
Pärnu	885	45 054	1,96
Rapla	349	16 629	2,1
Saare	495	16 717	2,96
Tartu	1 235	81 309	1,52
Valga	306	14 255	2,15
Viljandi	575	23 601	2,43
Võru	501	17 678	2,83

2021-2022. aastal tegutsevatest naissoost FIE-dest kõige vanem FIE on sündinud 1922. aastal ning alustanud füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist 2001. aastal. Ta tegutseb Lääne-Viru maakonnas ning ta tegevusalaks on märgitud teravilja- (v.a riis) ja kaunviljakasvatus; õlitaimeseemnete kasvatus. Kõige noorem naissoost FIE on sündinud 2005. aastal ning alustanud oma tegevusega 2021. aastal. Ta tegutseb Võru maakonnas ning äriregistris on registreeritud ta tegevusalaks ajutise tööjõu rent. Kahel registrisse kantud naissoost FIE-l puudub Eesti isikukood. Tegemist on ukrainlastega, kelle tegevusalad on vastavalt kaubaladude

töö ja valmistoitude tootmine. Kõige rohkem FIE-dena tegutsevad naisi on sündinud 1961. Registrisse on kantud 349 naissoost FIE-t, kelle sünniaasta on 1961.

Esimesed andmed naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate kandmisest ettevõtteregistrisse Eestis on pärit 1990ndatest aastatest. Kõige kauem on FIE-dena tegutsenud kolm naist Viljandi maakonnas, kelle esmakanne registrisse on toimunud 1990. aastal. Kõik kolm naist tegutsevad põllumajandussektoris, kaks neist tegelevad segapõllumajandusega ja üks veislaste ja pühvlikasvatusega. 2021-2022, mil toimus ka andmete kogumine, registreeriti 657 naissoost FIE-t. Kui 1990ndate alguses registreeriti üksikuid naissoost FIE-sid, siis 1990ndate lõpuks olukord muutus. Aastatel 1997-1999 registreeriti kokku 1495 naissoost FIE-t. Kõige enam registreeriti naissoost FIE-sid 2009. aastal, mil kanti registrisse 1541 naissoost füüsilisest isikust ettevõtjat. Ka 2010. aastal oli registreeritute arv suurem, kui tavaliselt. Nimelt registreeriti siis 737 naissoost FIE-t. Peale 2010. aastat on igal aastal registrisse kantud ligikaudu 365 naissoost FIE-t.

Naissoost FIE-de erinevaid tegevusalasid on EMTAK koodide järgi registreeritud 380. Kõige populaarsem tegevusala on juuksuri- ja iluteenindus. Juuksuri- ja iluteeninduse valdkonnas tegutseb kokku 2 235 naissoost FIE-t. Populaarsuselt teine tegevusala on segapõllumajandus, millega tegeleb kokku 758 FIE-t. Samuti tegelevad naissoost FIE-d meelsasti raamatupidamise, maksualase nõustamisega ja kunstialase loometegevusega. On mitmeid tegevusalasid, kus on tegutsev ainult üks naine, kes on füüsilisest isikust ettevõtja. Näiteks on registrisse kantud vaid üks naine, kes tegeleb kalmistute ja krematooriumite tegevusega. Samuti on registreeritud ainult üks naine tegutsema ämmaemandate tegevusega, pandimajadega ja katusetöödega.

2.3. Eestis tegutsevate naissoost FIE-de profiil ja FIE tegevusvormi jätkusuutlikus

Selgitamaks välja, mis motiveerib naisi ettevõtlusega alustamisel, milline on Eestis tegutsevate naissoost FIE-de profiil ja kui jätkusuutlik on FIE tegevusvorm, otsustas töö autor viia läbi ankeetküsitluse naissoost FIE-de seas. Ankeetküsitlus saadeti tuhande FIE e-posti aadressile. FIE-de kontaktandmeid paluti Registrite ja Infosüsteemide Keskuselt juhuvalimi alusel. Küsitlusele vastas kokku 10,9% valimist ehk 1000ndest naisest 109.

Küsitluse vastustest selgub, et naisi, kes tegutsevad ainult füüsilisest isikust ettevõtjatena, on vähem kui naisi, kes tegutsevad FIE-dena omal vabal ajal. Ainult 47,7% vastajatest on end

pühendanud ainult FIE-na tegutsemisele. Teooriast selgus (vt käesolev töö lk 17), et naised tegutsevad enamasti FIE-dena, sest FIE-na saab oma aega ise planeerida. 38,5% naistest tegutsevad FIE-dena ja käivad ka palgatööl ning 7,3% naistest on paralleelselt nii FIE-d kui ka äriühingu omanikud. FIE tegevusvorm on nii paindlik, et üks naine on nii FIE, osaühingu omanik kui ka palgatööline. Samuti tõid kaks naist välja, et nad on nii FIE-d kui ka vanaduspensionärid ning kaks naist on FIE-d, kuid viibivad lapsehoolduspuhkusel.

Küsitlusest selgus, et 66% vastajatest olid kindlad oma soovis hakata FIE-deks ja 27,5% vastajatest kaalusid FIE-ks hakkamise asemel osaühingu loomist. Samuti selgus, et üks naine kaalus FIE-ks hakkamise asemel aktsiaseltsi loomist. Kaks naist olid varem seotud osaühingutega, üks naine oli osaühingu juhatuses ja teisel oli osaühing enne FIE-ks hakkamist olemas. Samuti selgus, et üks naine hakkas FIE-ks, sest oli saanud tegevusvormi endale päranduseks ja ta tahtis jätkata traditsiooniga. Kolm naist ei mõelnud enne alustamist tegevusvormide valikule ja ei analüüsinud, millised kitsaskohad või positiivsed küljed on FIE-na tegutsedes võrreldes teiste ettevõtlusvormidega. Nagu teoreetilisest uuringust selgus (vt käesolev töö lk 19) hakkavad naised FIE-deks ka siis, kui nad on kaotanud töö või kui nad on sattunud olukorda, kus ei ole muid valikuid. Küsitlusele vastanud FIE-dest üks naine hakkas FIE-ks, sest ta oli kaotanud oma endise töökoha. Samuti hakkas FIE-ks naine, kes oli kunstnik, sest vanasti ei võetud galeriis kunstnike pilte vastu, kui neil oli mõni muu tegevusvorm. Seega olid eeltoodud naised ettevõtlusesse tõugatud sunniviisiliselt, sest neil puudusid muud valikud.

Füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise põhjused võivad erineda inimese iseloomu tõttu, tegevusala eripärade tõttu kui ka muude sisemiste või välimiste tegurite tõttu. Kõige enam mõjutab naisi FIE-dena võimalus oma aega ise planeerida ja raamatupidamise lihtsus. 60,6% naistest on valinud võimaluse ise oma aega planeerida ja raamatupidamise lihtsuse üheks põhjuseks, miks nad valisid antud tegevusvormi. Samuti on füüsilisest isikust ettevõtjana alustamine lihtne ja odav ning 53,2% naistest on valinud ka selle üheks põhjuseks FIE-ks hakkamisel. Lisatulu teenimise võimalusena on valinud FIE tegevusvormi endale 44% naistest. (vt joonis 1, lk 28)

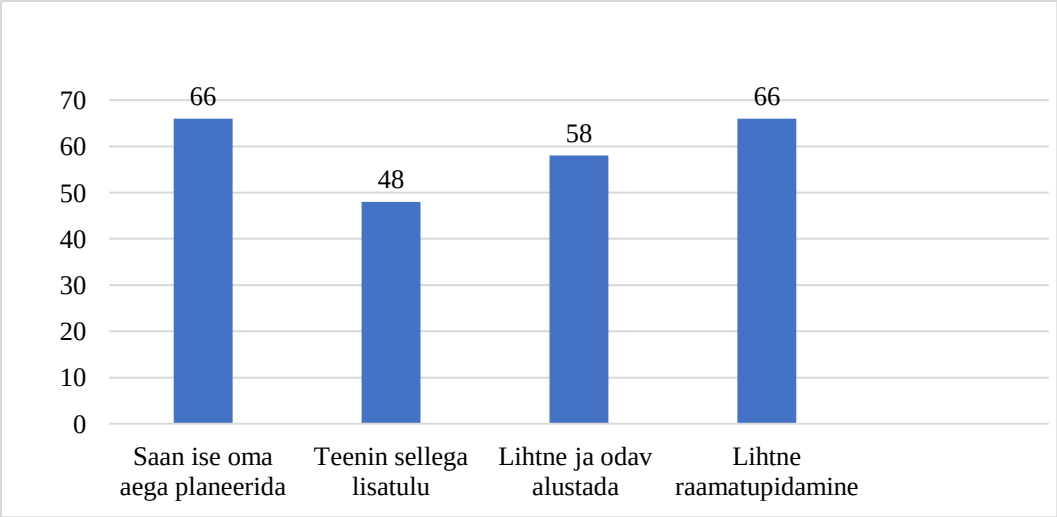

Joonis 1. FIE-na tegutsemise ettevõtlusvormi valimise põhjus (küsitlusele saadud vastuste põhjal; autori koostatud)

Muude valikuvõimaluste puudumise tõttu hakkasid FIE-deks 18,3% naistest (vt joonis 2). Samuti toetasid küsimustikule vastajad teooriast tulenevat väidet (vt käesolev töö lk 11), et naised hakkavad FIE-deks oma vanemate eeskujul. Küsitlusele vastanud naistest hakkasid FIE-deks 13,8% naistest, sest nende vanematest vähemalt üks tegutses FIE-na. (vt joonis 2)

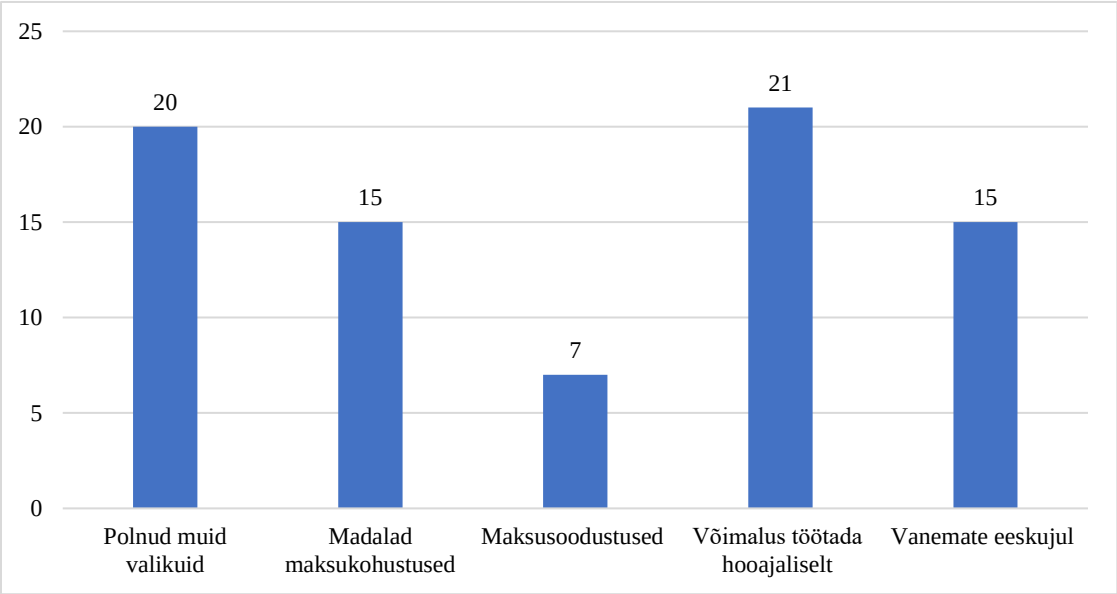

Joonis 2. FIE-na tegutsemise sunnitud põhjused (küsitlusele saadud vastuste põhjal; autori koostatud)

Võrreldes teiste ettevõtlusvormidega on FIE-del võimalik tegutseda ka hooajaliselt ning 19,3% naistest leidsid, et võimalus töötada hooajaliselt oli üks põhjustest, miks nad hakkasid FIE-deks.

Vähem populaarsete põhjustena hakkasid naised FIE-deks ka seetõttu, et FIE-del on madalad maksukohustused ja FIE-de maksusoodustuste tõttu (vt joonis 2). Samuti hakkasid naised FIE-deks ka seetõttu, et nad nägid turul vajadust uue toote järgi ja soovisid ise olla uue toote loojad (1,8% naistest) ning samuti on kaks FIE-t välja toonud, et nad ei saanud enam seoses oma tööga karjääri edendada ja töö ei pakkunud neile enam väljakutseid. Samuti tõid FIE-d välja, et erikonto kasutamise võimalus on põhjus FIE-ks hakkamisel (1,8% naistest). Neli naist hakkasid FIE-deks muudel põhjustel ja üks naine ei teadnud, miks ta valis FIE tegevusvormi. Samuti sai autor küsimusele, „miks olete valinud ettevõtlusvormiks FIE-na tegutsemise?“ vastuseid ka e-kirja teel naistelt, kes küsimustikule ei vastanud. Üks pensionär tõi välja, et ta on FIE, sest ajakiri Looming avaldab tema luuletusi ühel korral aastas ja Autoriühing saab talle maksta hüvitist ainult siis kui ta on FIE. Samuti tuli e-kirjana vastus naiselt, kellel ei olegi olnud klassikalist äritegevust, aga on registreeritud FIE-na, sest ta tegi kunagi mõned tõlked FIE-na.

Teooriast tulenevalt (vt käesolev töö lk 18) tekkis autoril küsimus, kas FIE-na tegutsevad naised teevad rohkem töötunde kui oleksid seda teinud palgatööl olles. Küsimus tekkis, sest FIE-del ei ole kindlat piiri, kust algab töötegevus ja kust algab eraeluline tegevus. Näiteks on FIE-de arvates eraeluline tegevus klientidega suhtlemine. Küsitlusega soovis autor saada vastust küsimusele, kui palju FIE-d nädalas tegutsevad. Selgus, et enamasti tegutsetakse vähem kui 40 tundi nädalas ehk töötatakse vähem kui palgatöölised. Rohkem kui pooled ehk 55% naistest tegutseb kuni 20 tundi nädalas. 15,6% küsitlusele vastajatest tegutseb 21-25 tundi nädalas, 6,4% vastajatest teeb tööd 26-30 tundi nädalas, 2,8% vastajatest tegutseb 31-35 tundi nädalas. Kuni 40 tundi nädalas tegutseb 11,9% uuringus osalejatest ja rohkem kui 40 tundi nädalas tegutseb 8,3% uuringus osalenud naistest. (vt joonis 3)

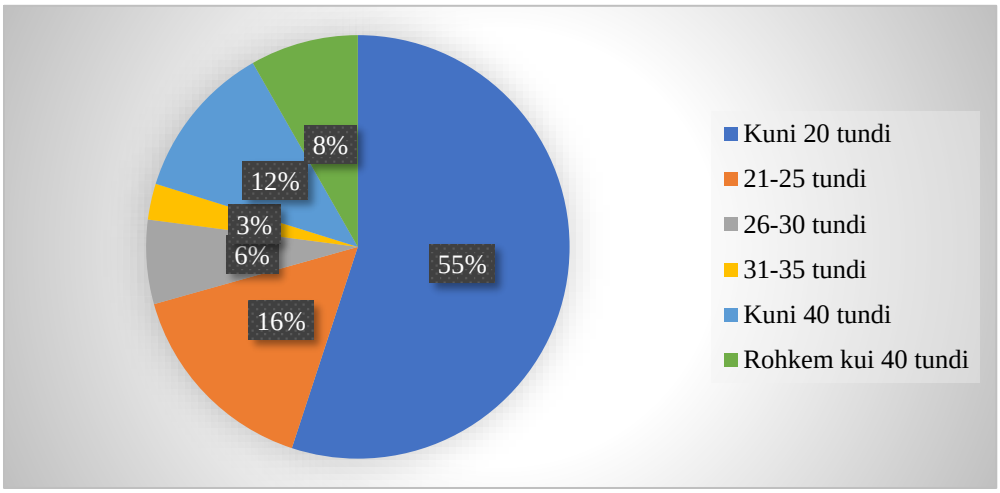

Joonis 3. FIE nädala töötunnid (küsitlusele saadud vastuste põhjal; autori koostatud)

Selgitamaks välja, kui jätkusuutlik on naiste seas füüsilisest isikust ettevõtja tegevusvorm, uuris autor, kas küsitletud FIE-d plaanivad vahetada ettevõtlusvormi ja kas küsitletute tutvusringkonnas on keegi viimasel aastal lõpetanud ettevõtlustegevuse. Selgus, et 66,1% ehk 72 naist plaanivad jätkata FIE-na. 13,8% uuringus osalejatest planeerivad ettevõtlustegevuse täielikult lõpetada ja üks osaleja tõi välja, et on kohe lõpetamas oma tervisliku seisundi tõttu. Kaks FIE-t ehk 1,8% vastajatest ei ole kindlad, millist tegevusvormi edaspidi kasutavad või kas jätkavad üldse ettevõtlusega. 5,5% naisest leidsid, et nad tegutsevad FIE-na nii kaua kui võimalik ja vajadusel lähevad üle osaühingu tegevusvormile. Üks küsitletutest plaanib lõpetada tegevuse FIE-na ja minna palgatööle ja üks tegutseb nii FIE-na kui ka osaühingu kaudu. Küsitletud naistest 30,3%-l on viimasel aastal keegi tuttavatest lõpetanud tegevuse FIE-na.

Kõige enam vastasid küsitlusele FIE-d, kes on tegutsenud rohkem kui 15 aastat (28 vastajat). Küsitlusele vastajatest 25,7% on FIE-na tegutsenud rohkem kui 15 aastat. Rohkem kui 10 aastat on tegutsenud 6,4% vastajatest, rohkem kui 5 aastat on tegutsenud 22% vastajatest, 3-5 aastat on tegutsenud 19,3% vastajatest, 1-2 aastat on tegutsenud 7,% naistest ja kõige vähem aega ehk alla ühe aasta on tegutsenud 19,3% naistest.

Teooriast selgus (vt käesolev töö lk 18-20), et naissoost FIE-de seas on populaarsust kogumas kõrghariduse omandamine ning veidi alla poole naissoost FIE-dest on abielus. 52,3% küsitlusele vastanud FIE-dest ehk 57 FIE-t on omandanud kõrghariduse, mis tõestab teooriast tulenevat arusaama, et naissoost FIE-de seas on populaarne kõrgharidus. 43,1% naistest on kesk- või keskeriharidusega ja 4,6% vastajatest on põhiharidusega. Teooriast tulenev arusaam (vt käesolev töö lk 18-20), et enamasti on naissoost FIE-d abielus, ei pea paika. Nimelt on küsitletud naiste seas kõige rohkem vallalisi naisi. Küsitletutest 39% ehk 42 naist on vallalised, 29,4% naistest elavad koos kaaslasega ja 32% ehk 35 naist on abielus. (vt joonis 5) Lisaks sellele, et teooria kohaselt (vt käesolev töö lk 16) hakkavad FIE-deks abielunaised, on FIE-del võimalus registreerida oma abikaasa ka töötamise registris FIE abikaasana. Seda võimalust on kasutanud ainult üks naine ja kaks naist ei ole sellisest võimalusest isegi kuulnud.

38,5%-l küsitletud naistest on leibkonna suurus kaks liiget, kolme liikmega leibkondi on küsitletute seas 14,7%, nelja liikmega leibkondi on 19,3%, 5 või rohkem liiget leibkonnas on 10,1%-l naistest. Vastajatest 9,2% on oma leibkonna ainsad liikmed. Küsitletutest enim ehk 41,3% on vanuses 26-35 eluaastat. 56 aastaseid ja vanemaid vastanuid on 24%, 36-55 aastaseid naisi on 21,1% vastajatest ning 13,8% küsitlusele vastajatest on vanuses 15-25 eluaastat. Kõige rohkem vastasid küsitlusele FIE-d, kes elavad suuremates maakondades. Harju maakonnas

tegutseb 24,8% vastanutest, Pärnu maakonnas 12,8% vastanutest ja Tartu maakonnas 13,8% vastajatest. Ülejäänud kaheteistkümnes maakonnas jäi vastajate arv alla kaheksa protsendi.

Kuna Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus tõi välja, et ettevõtluse statistikat oleks vaja uurida soolises lõikes, et edendada naissoost ettevõtjate osakaalu ettevõtlusmaastikul, uuris autor kui suur on küsitlusele vastajate arvates naissoost FIE-de osakaal FIE-de seas ja kas statistikat peaks naissoost FIE-de arvates avalikustama soolises lõikes. Üle poole vastanuist ehk 51,4% leidsid, et naiste osalus FIE-de seas on keskmine. 2,8% naistest leidsid, et naisi on FIE-de seas väga vähe ja 13,8% arvavad, et naisi on FIE-de seas väga palju. 43,1% vastanute arvates pole statistika avaldamine soolises lõikes üldse oluline. 6,4% vastajatest leidsid, et tegemist ei ole olulise informatsiooniga ja 5,5% vastanute arvates on tegemist väheolulise asjaoluga. 24,8% uuringus osalenud naistest jäid neutraalseks ning ei võtnud statistika soolises lõikes avaldamise kohta seisukohta. 10,1% naistest leidis, et statistika avaldamine soolises lõikes oleks pigem oluline, 4,6% arvates on see oluline ja 5,5% naistest leidsid, et statistika avaldamine soolises lõikes on väga oluline (vt joonis 4).

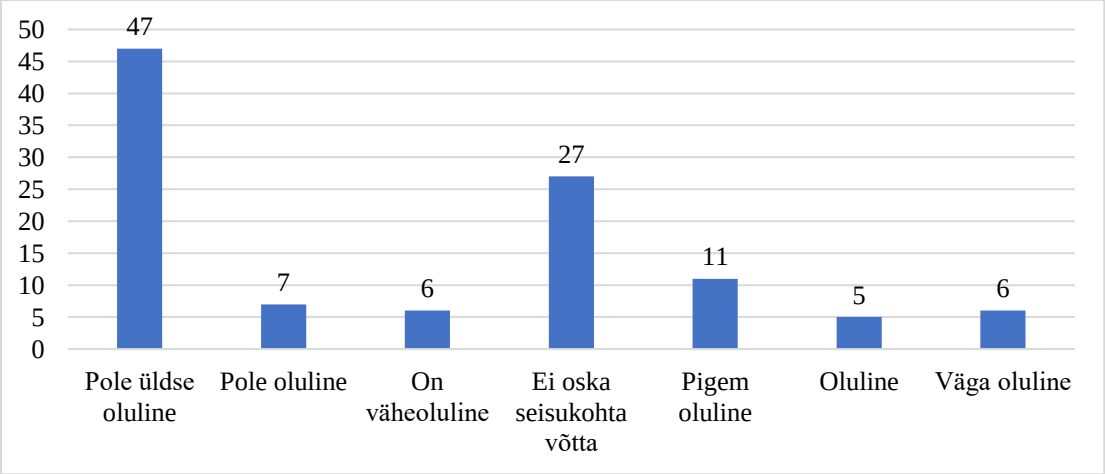

Joonis 4. FIE-de statistika näitamise olulisus soolises lõikes (küsitlusele saadud vastuste põhjal; autori koostatud)

Et saada aru, kuidas FIE-d tegutsevad, mis neid motiveerib tegutsema, kuidas nende lähedased suhtusid nende tegevusvormi valikusse, milliseid kitsaskohti näevad naised FIE-dena, kas FIE tegevusvorm on jätkusuutlik ning kuidas planeerivad FIE-d aega töö- ja eraelu vahel, viis autor läbi intervjuud naissoost FIE-dega. Intervjuude käigus selgus, et naised hakkavad FIE-deks, sest siis on neil võimalus valida endale ise kliendid ja teha tööd, mida nad soovivad (kood 1.1). Intervjueeritav A selgitas oma FIE-ks hakkamise põhjust järgmiselt: „*Täpselt see, et ma võtan*

seda tööd, mida tahan vastu. Ma käin nii tihti kui tahan. Et mitte keegi ei kohusta mind mitte millekski." Intervjueeritav H põhjendas oma tegevusvormi valikut aga niimoodi: „*Ma tean, et on raske leida ülemust, kes mulle meeldiks. Ja ma tahtsin teha seda, mis mulle meeldib*." Naissoost FIE-de jaoks on peamiseks põhjuseks FIE-na alustamisel see, et soovitakse tegeleda tegevusalaga, mis meeldib (kood 1.2) ehk soovitakse täita oma unistusi. FIE tegevusvormi valitakse meelsasti seetõttu, et FIE-na on võimalik ühendada mitu tegevusvaldkonda (kood 1.3), millega paralleelselt tegeletakse. FIE-ks hakatakse ka seetõttu, et soovitakse oma hobi viia üle ametlikuks tegevusalaks (kood 1.4) ja FIE-na saab olla kaitstud ning ka kliendid usaldavad, kui tegevus toimub ametlikult (kood 1.5). Samuti kasutatakse FIE-na alustamist kui stardipaketti ettevõtlusega alustamiseks. Naised hakkavad FIE-deks ka seetõttu, et neil ei ole veel tekkinud võimalust luua osaühing (kood 1.6). FIE-ks hakkamine on naiste arvates lihtne ja samuti on FIE-na tegutsemine lihtne (kood 1.7), samuti on ka FIE-na lihtne teha raamatupidamist (kood 1.8). FIE raamatupidamise lihtsusest rääkis intervjueeritav B järgmiselt: „*Esiteks FIE-na on väga lihtne raamatupidamine. FIE-na on kassapõhine raamatupidamine, et kui ma seal teenin nimetatud tulu, muidugi selles suhtes, et kui ma tahan OÜ-le edasi anda seda tulu, siis ma annan selle üle. Teiseks see, et iga kell saad ju võtta ka välja ja samas ka tagasi panna. See ongi see FIE üks suur pluss.*" Oluline FIE-ks hakkamisel on ka asjaolu, et saab olla iseenda juht ja ise oma aega planeerida (kood 1.9). Samuti hakkavad naised tihti FIE-deks, sest see on nende jaoks majanduslikult kasulik (1.10), näiteks on toodud välja, et FIE saab tarbeesemeid kuludesse kanda ja see, et FIE-na ollakse sotsiaalselt kindlustatud. Ka selleks, et sisustada oma vaba aega, hakkavad naised FIE-deks (kood 1.11). Samuti hakatakse FIE-deks, kui pole muud võimalust (kood 1.12). Näiteks Eesti Vabariigi algusaastatel ei olnud võimalik tõlkeid teha teisiti kui FIE-na ja selle aastani eelistatakse tõlkijatena FIE-sid. Samuti valivad naised FIE tegevusvormi, et jätkata oma vanemate alustatud traditsioonidega (kood 1.13) või sellepärast, et vanemad on olnud neile eeskujuks ettevõtjatena (kood 1.14). Kaks naist hakkasid FIE-deks just isade mõjul. Intervjueeritav C ütles ettevõtluse alustamise kohta järgmiselt: „*Isa kaudu. Isa on aastaid ka FIE olnud, üle kahekümne aasta siis. Ja isa motiveeris mind siis FIE-ks hakkama*".

Kõikidel intervjueeritavatel naistel ei olnud täielikku toetust perekonna poolt, aga osa perekonnast siiski toetas FIE tegevusvormi valikud (kood 2.1). Kahest intervjuust selgus, et perekonnad ei toetanud FIE tegevusvormi valikut üldse (kood 2.2), vaid soovitasid valida mõne muu tegevusvormi. Intervjueeritav D tõi välja järgmise asjaolu: „*Perekonna toetust ei olnud mitte mingisugust. See oli täiesti uus asi*" Ühe intervjueeritava vanemad ei toetanud üldse

ettevõtlust, aga kui ta FIE-na alustas, sai abi oma emalt, kes aitab tal nüüd raamatupidamist teha (kood 2.3). Kolme intervjueeritava puhul tegutsesid nende abikaasad või elukaaslased ettevõtjatena (kood 2.4) ning said olla alustavatele ettevõtjatele abiks. Samuti oli kahel intervjueeritaval varasemalt töötanud FIE-na või FIE all vähemalt üks vanematest (kood 2.5). Intervjueeritav E selgitas: „*Ainus inimene, kes toetas on mu abikaasa. Tema oligi see motivaator, kes nagu nii-öelda levitas seda juttu, et ma teen midagi oma sõprade ja oma tuttavate seas. Tema toetas seda alustamist. Ta küll ei tahtnud/toetanud seda FIE vormi. Ta pigem ütles, et ma peaks midagi muud valima. Aga jah, selle otsuse langetasin mina ja tegin seda ikkagi FIE-na. Sest vanemad on palgatöölised ja nad väga ei usu seda ettevõtlust ja ütlevad, et see ei peaks nii olema, et sa peaksid tööl käima ja mitte oma asja tegema*“

Intervjuude analüüsist selgus, et kõige suurem murekoht oli naistel FIE-na tegutsemise juures see, et neil puudub ettevõtluskogemus ja neil on puudulikud teadmised ettevõtlusest (3.7). Intervjueeritav G vastas FIE-na tegutsemise murekohtadest järgmiselt: „*Kõige raskem oli saada sotti, mis sellega kaasneb. Ma pean silmas seda, et mis makse ma pean tasuma. Mis maksud on kohustuslikud, kuidas ma pean registreerima. Mis seal siis täpselt vaja on? Kui pikaks see on? Kõik sellised küsimused olid. Kuna ma sain Google abiga väga head informatsiooni, siis ma avastasin, et see ei olegi nii keeruline. Varasemast ajast on olnud takistuseks ka julgus. Näiteks kooli ajal elad vanematega, siis tekib küsimus, kas nad toetavad sind selles, kui sul pole oma raha veel. Paratamatu on see, et mingisuguseid väljaminekuid tuleb omast taskust ikka teha, ennem kui üldse saab teenima hakata ja ennem, kui saab ise ettevõtja rahade eest midagi osta.*“

Intervjuude käigus selgus, et kui võrrelda FIE tegevusvormi teiste tegevusvormidega, siis FIE-t ei usaldata nii palju kui näiteks osaühingu kaudu tegutsejat ja FIE-sid halvustatakse nende tegevusvormi valiku tõttu (kood 3.1). Üks intervjueeritav tõi välja, et tema jaoks on oluline anda kunagi oma varad üle osaühingule ning FIE-lt osaühingule varade üleandmine on keeruline protsess (kood 3.2). Osadel FIE-dest on hirm, sest FIE-d vastutavad oma tegevuse eest kogu oma varaga (kood 3.3). Samuti toodi ühes intervjuus välja, et sotsiaalsete garantiide süsteem on FIE-l keeruline (kood 3.4). Keeruline sotsiaalsete garantiide süsteem on ajendanud ühte FIE-t tegevusvormi vahetama. Intervjueeritav B selgitas oma valikut järgmiselt: „*Tegelikult üks põhjus on see, et ma FIE puhul kardan seda, et kui ma tahaks last saada ja puhkusele jääda. Ma tean, et kui on pisike asi, siis saab FIE-na tegevuse peatada ja kõik, aga minu tegevusala puhul ei ole nii. Ja siis tekib küsimus, et kuidas nad mulle neid toetusi maksavad, kui ma tegelikult tegutsen nagu edasi, et see on minu arust nagu väga suur murekoht naiste puhul. Meestel ei oleks ju vahet, aga naiste puhul on see kõige-kõige suurem murekoht.*

Ma võin öelda, et see on ka tegelik põhjus, miks ma tahaks osaühinguks ümber minna.“ FIE-del on mureks ka rahapuudus (kood 3.5) ja see, et on keeruline saada laenu (kood 3.6). Samuti selgus, et raamatupidamine on ajapikku lihtsam, aga alguses keeruline (kood 3.7).

Intervjuude käigus pööras autor tähelepanu ka sellele, kas intervjueeritavad tahavad tegevusvormi kunagi vahetada või on kindlad, et jäävad FIE tegevusvormi juurde. Intervjuude analüüsimisel selgus, et kolmel intervjueeritaval on kindel plaan jätkata tulevikus tegutsemist osaühingu kaudu (kood 4.1). Üks intervjueeritav ei ole kunagi mõelnud, et peaks tegevusvormi vahetama (kood 4.2), sest ta leiab, et FIE-na on tal mugav tegutseda. Üks intervjueeritav kaalus FIE-ks hakkamise asemel osaühingu loomist (kood 4.3) ning üks FIE arvas, et oleks võinud alustada ka osaühingu kaudu tegutsemist, aga valis ikkagi FIE tegevusvormi (kood 4.4). Intervjueeritav B tõi välja, et on uurinud tegevusvormi vahetust: „*Jaa, ma olen mõelnud, aga ma kõigepealt pean oma raamatupidamise nii-öelda üritama nii-öelda sinna tasemele saada. Ma just käisingi kursuseid kuulama. Taluliit tegi kursuse või koolituse selle koha pealt, kuidas see üleminek ja kõik toimuda saab. Praegu võib-olla ongi hea aeg, sest ma olen värsked teadmised saanud. Kui ma saan sellel aastal raamatupidamise korda, siis ma lähengi üle osaühinguks*.“

Analüüsimaks, milline on täpsemalt FIE-de seas töö osakaal ja eraelu osakaal, oli intervjuus üheks peateemaks ka “Töö- ja eraelu tasakaal FIE-na". Intervjuude analüüsis selgus, et ühe FIE arvates on FIE tema elustiil (kood 5.1). Intervjueeritav B kirjeldas FIE-ks hakkamist järgmiselt: „*Eks FIE-del ongi see töö peaaegu nagu elustiil. Kuna ma olen väikeettevõtja, siis seda saabki nimetada elustiiliks*.“ Kolm FIE-t saavad valida, millal ja kas nad tahavad tegutseda, sest neil ei ole kindlat tööaega (kood 5.2). Kahe intervjueeritava puhul selgus, et nende jaoks on esikohal perekond (kood 5.3), tööd nad teevad siis, kui nad näevad, et nende perel on kõik korras ning neid parasjagu ei vajata appi. Samuti selgus, et FIE-d kaasavad oma tegevusse ka oma perekonda (kood 5.4). Näiteks tegeleb üks intervjueeritud FIE põllumajanduses ning tal on abiks vanemad. Intervjueeritav F kaasab oma tegevusse ka lapsi: „*/.../ Ja ma kaasan ka lapsi omal siia, võtan nad põllule kaasa. Õpetan neile, kuidas proovi võtta, sealt saavad nad teadmisi, saavad teenida endale taskuraha ja olla koos. Me käime ka koos poes. Siis kui nad ei taha põllul minuga olla võivad nad olla ka niisama autos, puhata või magada. Aga ma teen kõik, et anda oma mõtted neile edasi*.“ Peaaegu, et kõigil FIE-del ei ole kindlaksmääratud töö- ja puhkepäevi (kood 5.5). Ainult ühe FIE puhul selgus, et ta teeb tööd kindlatel päevadel ja kellaaegadel. Teiste FIE-de puhul pole kindlat töö- ja puhkeaega. Näiteks ka põllumajanduses loomadega tegelev FIE saab valida vaba päeva alati, kui tal on soovi, sest Taluliit pakub

asendusteenust ning selle abil saab ta puhkepäevi, kui tahab. Lisaks selgus, et põllumajanduses tegutsevatel FIE-del on vähem aega oma perede jaoks kõrghooajal (kood 5.6), aga hooaja väliselt veedavad nad oma perega aega rohkem ja külastavad rohkem ka tuttavaid.

Üldjoontes võib analüüsist järeldada, et naised valivad FIE tegevusvormi tihti, et teenida lisatulu. FIE tegevusvorm on paljude naiste jaoks hea alustus, kui plaanitakse oma tegevust laiendada. Oma tegevuses areneda soovivad naised planeerivad ajapikku valida teise tegevusvormi, aga on alustanud FIE-na, sest FIE-na alustamine on lihtne, ei vaja suurt rahalist ressurssi ning on mugav alustada. Naised, kes on FIE-d mugavusest ja kellel ei ole ambitsiooni liikuda oma tegevusalaga kõrgemale, jäävad pigem FIE-deks, sest nii on neile mugav ja lihtne ning nad ei pea tegema lisapingutusi. Uuringu käigus jõudis autor järeldusele, et FIE-de jaoks on kõige olulisem see, et nad saavad oma aega ise planeerida. See on väga oluline, sest paljud FIE-d on lisaks ka palgatöölised ja mõned ka äriühingu omanikud. Samuti peavad FIE-d ka leidma aega oma pere jaoks ja FIE-na tegeletakse hobina või vaba aja sisustamiseks. FIE-na alustamine on lihtne ja odav ning seetõttu on see ettevõtlusega alustamisel naiste seas populaarne tegevusvorm. Teooriast selgus (vt käesolev töö lk 16), et FIE on ainus tegevusvorm, millega saab tegeleda ka hooajaliselt. Samuti selgus, et Eestis on ka tegevusalasid, kelle esindajatena soovitakse näha FIE-sid. Nimelt eelistavad paljud liidud pakkuda tõlketööd just FIE tegevusvormi kasutavatele tõlkijatele. Samuti selgus, et Eesti Vabariigi algusaastatel ei saanud kunstnikud oma töid teisiti eksponeerida kui pidid olema FIE-d. Seetõttu on mõned tõlkijad ja kunstnikud tänini FIE-d. Samuti tuli välja, et naised soovivad jätkata oma vanemate traditsioone ja jäävad seetõttu FIE-deks ja seetõttu, et neil on olnud vaja toodet, mida varem turul müüdud ei ole ning nad on ise seda tootma hakanud.

Intervjuude käigus selgus, et naiste jaoks oli FIE-na alustamisel probleemkohaks see, et FIE-sid ei usaldata nii palju kui usaldatakse teisi tegevusvorme. Samuti halvustatakse teiste tegevusvormide esindajate poolt FIE-sid, sest teiste tegevusvormide valijad ei hinda FIE-sid. Samuti selgus, et intervjueeritavad, kes soovivad osaühingu tegevusvormile üle minna, näevad, et FIE üleandmine on keeruline. Kitsaskohana toodi välja, et oma varaga vastutamine tekitab inimestes hirmu. Mõned FIE-d valisid FIE tegevusvormi ka seetõttu, et neil pole oma vara ja seega ei pea nad pidevalt muretsema, et nad jäävad oma varadest ilma. Erilist tähelepanu vajab asjaolu, et naiste jaoks on keeruline sotsiaalsete garantiide süsteem. Nimelt ei ole naised teadlikud, mis toob nende jaoks FIE-na kaasa lapse saamine ning haiguslehe süsteem on FIE-na keerulisem kui oleks palgatöölisena. Samuti toodi välja, et FIE-na on probleem rahapuudus ning ei

saada laenu ja ka FIE-le ei ole mõeldud eraldi toetusi. Kui paljud FIE-d tõid välja, et raamatupidamine on pigem lihtne, siis intervjuude käigus selgus, et alustamisel on siiski FIE-del raamatupidamine aeganõudev ja keeruline.

Teooriast tulenevalt (vt käesolev töö lk 18-20) on naissoost FIE-de seas populaarsust kogumas kõrghariduse omandamine ja abielus olemine. Küsimustiku vastuste analüüsis selgus, et enamasti on FIE-d küll kõrgharidusega, aga abielus on vähem kui 1/3 naistest. Intervjuude käigus selgus, et naised, kes on abielus, saavad oma abikaasadelt tugeva toetuse ja teevad abikaasadega koos oma tööülesandeid. Küsitletud naised ei tunnetanud, et naissoost FIE-sid on FIE-de hulgas vähe. Pigem arvatakse, et naissoost FIE-de arvukust FIE-de seas on keskmine. Samuti ei peeta oluliseks statistika avaldamist soolises lõikes.

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Lõputöö käigus jõudis autor järeldusteni, et naised eelistavad kasutada FIE tegevusvormi, kui nad on alles alustamas ettevõtlusega. FIE tegevusvorm on valik naistele, kes alles alustavad oma ettevõtlusteed, kes ei ole ettevõtlusest ja erinevatest tegevusvormidest veel piisavalt teadlikud ning kellel napib ressursse, et alustada tegutsemist läbi mõne teise tegevusvormi, näiteks osaühingu. Samas on siiski ka FIE-sid, kes tegutsevad FIE-dena, sest nende eesmärk ei ole jõuda ettevõtluses kaugele, vaid nad tahavad jääda oma mugavustsooni ning tegutseda täpselt siis, kui soov tekib. Statistilise analüüsi käigus tuvastas autor, et 2022 aasta märtsikuu seisuga on Eestis registreeritud 11 635 naissoost FIE-t, kuid nende hulka on arvestatud ka surnud FIE-d. Kui eemaldada kogumist surnud ehk esindusõiguseta naissoost FIE-d ja tegevuse peatanud FIE-d, leidis autor, et Eestis oli 2022 aasta märtsis tegutsevaid naissoost FIE-sid 10 934 (vt käesolev töö lk 24). Eeltoodu põhjal teeb autor ettepaneku Registrite ja Infosüsteemide Keskusele eemaldada statistikast ning e-äriregistrist esindusõiguseta ehk surnud FIE-d ning leida võimalus, kuidas kajastada eraldi FIE-sid, kellel on tegevus peatatud, et avaldatud statistika oleks asjakohane.

Üldiselt ei ole naiste osalus füüsilisest isikust ettevõtjate seas probleemiks, sest igas maakonnas on vähemalt 1,09% naistest füüsilisest isikust ettevõtjad. Samuti ei tunneta naised ise, et nende osakaal oleks füüsilisest isikust ettevõtjate seas madal (vt käesolev töö lk 31). Analüüsides ankeetküsitluse vastuseid selgus, et Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse välja pakutud idee avaldada statistikat soolises lõikes ei ole vajalik füüsilisest isikust ettevõtjate statistika avaldamisel.

Autor võttis eesmärgiks intervjuude käigus välja selgitada, kas naistel on kindel aeg töö tegemiseks ja puhkamiseks. Selgus, et naised tegelikult ei pea arvestust, kui palju nad töötunde teevad, sest kliendisuhtlust ja tehingupartnerite otsimist ei peeta tööks, vaid seda tehakse niiöelda oma vabast ajast. Seega ei ole naissoost FIE-del kindlat töö- ja puhkeaega ning tegelikult tehakse tööd rohkem kui 20 tundi nädalas. Samuti meeldib FIE-dele tegutseda just siis, kui nad parasjagu tahavad. Intervjuude käigus selgus, et FIE-dele on oluline perekond ja perekonda kaasatakse ka oma tegevusse. Analüüsides ankeetküsitluse vastuseid leidis autor, et FIE tegevusvorm on jätkusuutlik, sest 66,1% naistest plaanivad jätkata tegutsemist FIE-na (vt käesolev töö lk 30). Siiski plaanib hulk naisi minna üle osaühingu tegevusvormile või hoopiski lõpetada tegevust. Eraldi märkimist väärib asjaolu, et naised lõpetavad FIE-nduse just vanuse tõttu. Intervjuudest sai autor teada, et naised eelistavad FIE-ks hakata, sest neil ei ole võimalik kohe alustada osaühingu tegevusvormiga, sest neil puuduvad vastavad ressursid ning teadmised ettevõtlusest. Naised leidsid, et FIE-dena neid tihti ei usaldata ning seetõttu kaalutakse ka tegevusvormi vahetamist. Samuti on FIE-del murekohaks see, et ei julgeta võtta riske, sest kardetakse vastutada oma isikliku varaga. Lisaks valitakse FIE tegevusvorm, sest ei olda teadlikud ettevõtlusest ja erinevate tegevusvormidega kaasnevatest ohtudest või võimalustest. Suurim miinus naissoost FIE-de puhul on sotsiaalsete garantiide süsteem. Kui haiguslehe võtmine on nii meestel kui ka naistel samamoodi, siis lapsehoolduspuhkusele jäävad tavapäraselt naised. Naiste arvates on osaühingu juhatuse liikmena lihtsam edasi tegutseda, kui ollakse lapsehoolduspuhkusel, kui FIE-na.

Teostatud analüüsi põhjal teeb autor järgmise ettepanekud:

1. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskusele ning Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioonile teha rohkem motivatsiooniüritusi, mille käigus tutvustada naistele ka erinevaid ettevõtlusvormi valikuid ning erinevate tegevusvormide plusse ja miinuseid.

2. Registrite ja Infosüsteemide Keskusele, mis haldab ettevõtluse registreerimist, eemaldada statistikast esindusõiguseta ja tegevuse peatanud FIE-d, et avaldatav statistika oleks asjakohane.

KOKKUVÕTE

Naistel on ettevõtlusega alustamiseks mitmeid võimalusi, üks neist võimalustest on hakata FIE-ks. Viimastel aastatel on aga vähenemas füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal ettevõtluses ning jätkuvaks probleemiks on naiste vähene osalus ettevõtluses.

Lõputöö uurimisprobleemiks oli küsimus, mis motiveerib naisi ettevõtluses osalemisel FIE-dena. Selleks, et teha järeldusi naiste osakaalu kohta FIE-dena ning leida, mis motiveerib naisi FIE-dena ettevõtluses osalemisel, viis autor läbi Registrite ja Infosüsteemide Keskuse avaldatud statistika alusel statistilise analüüsi. Seejärel küsitluse naissoost FIE-de seas ning viimaks intervjuud naissoost FIE-dega. Probleemküsimus sai vastuse ning tulemus oli see, et naisi motiveerib FIE-na ettevõtluses osalemisel peamiselt võimalus ise oma aega planeerida, FIE tegevusvormi mugavus ja lihtsus ning võimalus teenida lisatulu.

Esimene uurimisülesanne oli analüüsida ja süstematiseerida naisettevõtluse ja füüsilisest isikust ettevõtjate kohaseid teadusallikaid. Naisettevõtluse alged on päris 16. sajandist, mil tegeleti peamiselt meeste varjus. 18. sajandiks olid naised ettevõtluses julgemad ning oma ettevõtlustegevust hakati reklaamima. Siiski on tänini naiste osakaal ettevõtluses madalam kui meestel. Naiste ettevõtlusega alustamist soosib kokkupuude ettevõtlusega. Samas on naistel tänini teatud tegevusaladel keeruline tegutseda, sest ollakse kinni väljakujunenud soorollides ning iga tegevusala ei ole seetõttu ühiskonna arvates naiste jaoks sobilik. FIE tegevusvorm on üks ettevõtlusvormi valikutest, mille naised valivad, et olla iseenda peremehed. FIE-na tegutsemisel on ka negatiivseid külgi, näiteks isikliku varaga vastutamine või raskendatud laenude saamine, kuid on ka asjaolusid, mistõttu on FIE tegevusvorm kasulikum, kui teised ettevõtlusvormid. Näiteks ei ole FIE-na alustamisel algkapitali nõuet, FIE-na on võimalus töötada hooajaliselt ning FIE-na sotsiaalmaksu alammäära tasumisel on kindel sotsiaalne kindlustus.

Teine uurimisülesanne oli analüüsida Eesti naiste osakaalu füüsilisest isikust ettevõtjate seas tegevusvaldkondade ja maakondade lõikes. Selgus, et 2022 aasta märtsikuu seisuga tegutseb Eestis FIE-dena 10 934 naist. Neist enamik ehk 3 540 naist tegutseb Harju maakonnas ning vähim ehk 152 naist tegutseb Hiiu maakonnas. Igas maakonnas moodustab naissoost FIE-de osakaal vähemalt 1,09 % kõigist maakonna naistest. Naissoost FIE-de erinevaid tegevusalasid on EMTAK koodide järgi registreeritud 380. Kõige populaarsem tegevusala naissoost FIE-de hulgas on juuksuri- ja iluteenindus, millega tegeleb 2 235 naissoost FIE-t. Populaarsuselt teine

tegevusala on segapõllumajandus, millega tegeleb kokku 758 naissoost FIE-t. Sellele järgneb raamatupidamine, maksualane nõustamine. On mitmeid tegevusalasid, kus on tegutsev ainult üks naine, kes on füüsilisest isikust ettevõtja.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida naissoost FIE-de kogemusi ja arusaamasid ning võimalusi füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel. Autor leidis, et naised hakkavad meelsasti FIE-deks, sest FIE-dena on naistel võimalus valida kliendid, töö jaoks sobiv aeg ning tegevusala, mis neile endile meeldib. FIE-na alustamisel olid naiste jaoks sisemisteks motivaatoriteks soov tegutseda ametlikult, püsida klientide seas usaldusväärsena ning soov jätkata perekonna traditsioonidega. Samuti valitakse FIE tegevusvorm tihti selle lihtsuse tõttu, sest FIE-na saab alustada ilma põhjalike eelteadmisteta ettevõtlusest ning ilma rahaliste ressurssideta. FIE-na alustavatel naistel on tihti probleemiks perekonna toetus, sest soovitatakse valida mõni teine tegevusvorm. Ajapikku FIE-de perekonnad lepivad tegevusvormi valikuga ning naiste tegevust hakatakse toetama. FIE-na tegutsemisel kitsaskohtadena näevad naised peamiselt seda, et neil pole piisavalt teadmisi ettevõtlusest. Samuti on probleemiks ka rahapuudus, toetuste puudumine, keeruline või aeganõudev raamatupidamine ning keeruline sotsiaalsete garantiide süsteem. Samas on FIE tegevusvorm jätkusuutlik, sest nii saavad naised tegutseda just siis, kui tahavad ning kaasata ka oma tegevusse perekonda, et teha samal ajal tööd ning olla olemas ka oma perekonna jaoks.

Neljas uurimisülesanne oli sünteesida teooriat ja analüüsi tulemusi ning teha ettepanekud naiste osakaalu suurendamise võimalustest füüsilisest isikust ettevõtjate seas. Analüüsides selgus, et FIE-de statistikas avaldatakse ka esindusõiguseta ehk surnud FIE-d ning tegevuse peatanud FIE-d. Probleemi lahendamiseks peaks Registrite ja Infosüsteemide Keskus üle vaatama avaldatava statistika, eemaldama statistikast esindusõiguseta FIE-d ning võimalusel looma eraldi variandi, kus kajastatakse vaid tegutsevaid FIE-sid eraldiseisvalt tegevuse peatanud FIE-dest. Samuti leidis autor, et naiste osalust FIE-de seas on võimalik tõsta, kui naised oleks teadlikumad erinevate tegevusvormide positiivsetest ning negatiivsetest külgedest. Eesti Naisuurimus ja Teabekeskus ning Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon võiksid jätkata naistele ettevõtluse motivatsiooniürituste korraldamisega.

SUMMARY

The title of this thesis is „Motivation of Women To Be Self-employed in Estonia“. The thesis consists of 55 pages and it contains two main chapters. The thesis is written in Estonian and the author refers to 67 sources.

The aim of the thesis was to find out the motivation of women to be self-employed. To fulfill the aim of the thesis the author first conducted a statistical analysis based on statistics published by the Center of Registers and Information Systems. The author then surveyed female self-employed workers and finally interviewed female self-employed workers.

Women become self-employed because as self-employed they have the opportunity to choose their clients, the right time for the job, and the field of activity that they like. When starting self-employment, the internal motivators for women were the desire to act officially, to remain trustworthy among clients, and the desire to continue with family traditions. Also, the form of self-employment is often chosen because of its simplicity, as it is possible to start as a self-employed person without thorough prior knowledge of the business and financial resources. Family support is often a problem for self-employed women, as it is advisable to choose another form of activity. Over time, the families of the self-employed will agree on the choice of activity, and women's activities will be supported. When working as self-employed as a bottleneck, women mainly see that they do not have enough knowledge about entrepreneurship. Lack of money, lack of benefits, complicated or time-consuming accounting, and a complex system of social guarantees are also problems. At the same time, the form of self-employment is sustainable, as it allows women to act whenever they want and to involve the family in their activities to work at the same time and be there for their families.

The author states that the participation of women among the self-employed can be increased if women are more aware of the positive and negative aspects of different forms of activity. The Estonian Women's Research and Information Center and the Estonian Entrepreneurial Women's Association could continue to organize business motivation events for women.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adamson, A-K., 2016. *Füüsilisest isikust ettevõtja maksukohustus ning jätkusuutlikus Eestis ja Ameerika Ühendriikides. Lõputöö*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Appelstrand, M. & Lidestav, G., 2015. Women entrepreneurship – a shortcut to a more competitive and equal forestry sector? *Scandinavian Journal of Forest Research*, 30(3), pp. 226–234.

Beilmann, M., 2020. *Tartu Ülikooli sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia andmebaas. Küsitlusuuringud.* [Võrgumaterjal] Leitav: Küsitlusuuringud | Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas (ut.ee) [Kasutatud 23.11.2021].

Białek, K., 2017. Entrepreneurship of Women and Men in Poland – Job Changes or Becoming a Firm Owner. *International Journal of Contemporary Management*, 16(1), pp. 83–108.

Birmontienė, T. & Jurėnienė, V., 2009. Development of Women's Rights in Lithuania: Recognition of Women's Political Rights. *Jurisprudencija*, 2(116), pp. 23–44.

Bujacz, A., Eib, C. & Toivanen, S., 2020. Not All Are Equal: A Latent Profile Analysis of Well-Being Among the Self-Employed. *Journal of Happiness Studies*, 21(5), pp. 1661–1680.

Bryman, A., 2012. Social Research Methods. 4th Edition. *New York: Oxford University Press Inc*.

Bögenhold, D., Klinglmair, A., 2015. Female Solo Self-Employment - Features of Gendered Entrepreneurship. *International Review of Entrepreneurship*, 13(1), pp. 47-58.

Chavan, M., 2011. Framework Identifying the Heterogeneous Resource Constraints Faced by Women Entrepreneurs at the Planning and Managing Stages. *International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 6(2), pp. 1–22.

Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon, 2022. *EENA tutvustus*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://bpw-estonia.ee/bpw-estonia/ [Kasutatud 29.04.2022].

Eesti Naisuurimus ja Teabekeskus, 2020. *Naisettevõtluse edendamine ja kasvustrateegiad.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.enut.ee/files/Naisettevotluse_edendamine_ENUT.pdf [Kasutatud 26.10.2021].

Eesti Linnade ja Valdade Liit, 2022. *Elanike demograafiline jaotus KOV-de kaupa*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.elvl.ee/elanike-arv [Kasutatud 21.03.2022].

Elam, B. A., Hughes, D. K., Guerrero, M., Hill, S., Nawangpalupi, C., Del Mar Fuentes, M., Dianes Gonzales, J. P., Fernandez Laviada, A., Nicolas Martinez, C., Rubio Ba*ñon,* A., Chabrak, N., Brush, C., Baumer, B., Heavlow, R., 2021. *Women's Entrepreneurship 2020/21 Thriving Throught Crisis*. [Võrgumaterjal] Leitav: GEM Global Entrepreneurship Monitor (gemconsortium.org) [Kasutatud 04.12.2021].

Elenurm, T., 2018. Ettevõtlustüübid ja rahvusvahelistumine ettevõtlusõppes. *Eesti haridusteaduste ajakiri*, 6(2), lk. 12-38.

Ericsson, T., 2001. Women, Family and Small Business in Late Nineteenth-Century Sweden. *History of the Family*, 6(2), pp. 225–239.

Escobar Andrae, B., 2017. Women in Business in Late Nineteenth-Century Chile: Class, Marital Status, and Economic Autonomy. *Feminist Economics*, 23(2), pp. 33–67.

Mittetulundusühingute seadus (1996) RT I, 23.05.2020, 6.

Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/41/EL. 07.07.2010. Füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 86/613/EMÜ. *Euroopa Liidu Teataja L 180*, 15.07.2010, lk 1-6. EUR-Lex [Võrgumaterjal] Leitav: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:180:0001:0006:et:PDF [Kasutatud 13.02.2022].

European Comission, 2022. *Equality (age, gender and disability) — Overview*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/eurostat/web/equality/overview [Kasutatud 14.02.2022].

European Comission, 2014a. *Statistical Data on Women Entrepreneurs in Europe. Country Fiche. Estonia.*

European Institute for Gender Equality, 2022. *Entrepreneurship*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/entrepreneurship [Kasutatud 14.02.2022].

French, H. R., 2007, The Business of Women: Female Enterprise and Urban Development in Northern England 1760–1830. By Hannah Barker', *History*, 92(308), pp. 582–583.

Garbarino, S., Holland, J., 2009. Quantitative and Qualitative Methods in Impact Evaluation and Measuring Results, Discussion Paper, *University of Birmingham*, Birmingham, UK.

Gimenez-Nadal, J., Molina, J. and Ortega, R., 2012. Self-employed mothers and the work-family conflict. *Applied Economics*, 44(17), pp. 2133–2147.

Green, E., Cohen, L., 1995. Women's bussiness: are women entrepreneurs breaking new ground or simply balancing the demands of „women's work in a new way? *Journal of Gendre Studies*, 4(3), pp. 297-313.

Haxhiu, E., 2015. The factors affecting success and performance of women entrepreneurs in Kosovo. *Master's thesis*. Ljubljana: University of Ljubljana.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

Hopp, C., Martin, J., 2016. Does entrepreneurship pay for women and immigrants? A 30 year assessment of the socio-economic impact of entrepreneurial activity in Germany. *Entrepreneurship & Regional Development*, 29(5-6), pp. 517-543.

Hopson, J. F. & Hopson, P. D., 2014. Making the Right Choice of Business Entity. *CPA Journal*, 84(10), pp. 42–47.

Joona, P.A., 2018. How does motherhood affect self-employment performance? *Small Business Economics*, 50(4), pp. 29-54.

Jung, J. H., Choi, K-S., 2017. Gender Discrimination and Worker Selectivity: A Comparison of the Self-employed and Wage Earners. *Global Economic Review*, 46 (3), pp. 251-270.

Jõgi, L., 2016. *Eesti naistippjuhtide karjääriteede kujunemine ja kogemused juhirollis. Magistritöö*, Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Kajamaa, A., Mattick, K., Croix, A., 2020. How to ... do mixed-methods research, *Clinical Teacher*, 17(3), pp. 267–271.

Kalbus, H., 2022. Intervjuu *Helen Kalbusega [Intervjuu]* (29.03.2022).

Kalmus, V., Masso, A., Linno, M., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys [Kasutatud 02.01.2022].

Kogut, C., Luse, D., Short, L., 2016. Female Self-employment Over Time. *Academy of Bussiness Research.* 2, pp. 19–31.

Krasavin, B., 2019. *Füüsilisest isikust ettevõtjate majandusnäitajate avalikustamine. Lõputöö,* Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Kütt, V., 2022. *Intervjuu Viktoria Küttiga [Intervjuu]* (28.03.2022).

Laherand, M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.

Luca, M. R. & Robu, A., 2016. Personality Traits in Entrepreneurs and Self-Employed. Bulletin of the Transilvania University of Brasov. *Series VII: Social Sciences. Law*, 9, pp. 91–98.

Machado, H. P. V., Gazola, S., Fabricio, J. D. S., Anez, M. E. D., 2016. Women Entrepreneurs: Reasons and Difficulties for Starting in Business. *Revista de Administração Mackenzie*, 17(3), pp. 15–38.

M., 2022. *Intervjuu Marinaga [Intervjuu]* (06.04.2022).

M., 2022. *Intervjuu Merilin [Intervjuu]* (28.03.2022).

Meronen, K., 2015. *Naiste ettevõtlus ning töö- ja eraelu tasakaalustamine. Lõputöö*, Pärnu: Tartu Ülikool.

Mölder, M., 2022. *Intervjuu Maie Mölderiga [Intervjuu]* (28.03.2022).

Pickernell, D., Netana, C., Atkinson, C., Dann, Z., 2017. Being taken seriously - shaping the pathways taken by Welsh female entrepreneurs. *Small Enterprise Research*, 24(2), pp. 132–148.

Registrite ja Infosüsteemide Keskus, 2021. *Statistika.* [Võrgumaterjal] Leitav: e-Äriregister – Statistika - Juriidilisi isikuid kokku 2016 (rik.ee) [Kasutatud 18.10.2021].

Relve, T., 2022. *Intervjuu Tiiu Relvega [Intervjuu]* (29.03.2022).

Ronsen, M., 2014. Children and family: A barrier or an incentive to female self-employment in Norway?, *International Labour Review*, 153(2), pp. 337–349.

Rähheso, J., 2022. *Intervjuu Juuli Rähhesoga [Intervjuu]* (31.03.2022).

Rämmer, A., 2013. *Valimi moodustamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://samm.ut.ee/valimid [Kasutatud 30.04.2022].

Saar, E. & Unt, M., 2006. Self-employment in Estonia: Forced move or voluntary engagement? *Europe-Asia Studies*, 58(3), pp. 415–437.

Sepper, M-L., 2010. NAISED JA MEHED. *Võrdsed õigused, võrdne vastutus. Ülevaade soolise võrdõiguslikkuse seadusest.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/et/sooline-vordoiguslikkus-0 [Kasutatud 30.12.2021].

Sotsiaalmaksuseadus (2000) RT I, 31.03.2022, 7.

Sotsiaalministeerium, 2016. *Heaolu arengukava 2016-2023.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023 [Kasutatud 15.10.2021].

Spence, C., 2008. Women and Business in Sixteenth-Century Edinburgh: Evidence from Their Testaments. *Journal of Scottish Historical Studies*, 28(1), pp. 1–19.

Statistikaamet, 2022a. EM81: *Füüsilisest isikust ettevõtjate majandusnäitajad tegevusala (EMTAK 2008) järgi.* [Võrgumaterjal] Leitav: http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=EM81 [Kasutatud 12.02.2022].

Statistikaamet, 2022b. RV022U: *RAHVASTIK, 1. JAANUAR | Aasta, Maakond ning Sugu*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV022U/table/tableViewLayout2 [Kasutatud 02.05.2022].

The World Bank, 2022. *Self-employed, total (% of total empoyment) (modeled ILO estimate).* [Võrgumaterjal] Leitav: Self-employed, total (% of total employment) (modeled ILO estimate) | Data (worldbank.org) [Kasutatud 14.02.2022].

Zanakis, S. H., Renko, M., Bullough, A. 2012. Nascent Entrepreneurs and the Transition to Entrepreneurship: Why Do People Start New Businesses?, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 17(1), pp. 1250001-1-1250001–25.

Tooding, L-M., 2014. *Regressioonimudelid.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://samm.ut.ee/regressioonanalyys [Kasutatud 02.01.2022].

Tulundusühistuseadus (2001) RT, 23.05.2020, 8.

United Nations Economic Commission for Europe, 2022. *Gender statistics.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://unece.org/es/node/12934 [Kasutatud 14.02.2022].

Võrumaa Arenduskeskus, 2020. *Motivatsiooniüritus naistele hakka ettevõtjaks.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://vorumaa.ee/motivatsiooniuritus-naistele-hakka-ettevotjaks/ [Kasutatud 26.10.2021].

Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes.* Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav : http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud 18.11.2021].

Õunapuu, L., 2012a. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes.* Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: Juhuvalim (ut.ee) [Kasutatud 02.01.2022].

Äriseadustik[1] (1995) RT I, 12.03.2022, 12.

Lisa 1. Küsimustik

Tere!

Olen Sisekaitseakadeemia Tolli- ja maksunduse eriala 3. kursuse tudeng Jaana Põder (e-post: jaanapoder16@gmail.com või jaana.poder@kad.sisekaitse.ee) ning kirjutan oma lõputööd teemal "Naiste motivatsioon tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjatena Eestis".

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada naiste motivatsioon füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel. Samuti uurin naissoost FIE-de jaotust maakondade, tegevusvaldkondade, vanuse ja tegutsemisaastate lõikes ning viin läbi teemaintervjuud naissoost FIE-dega.

Küsimustikule vastamine on anonüümne ning võtab aega kuni 5 minutit.

Ette tänades Jaana Põder.

1. Kas tegutsete ainult FIE-na?

Jah

Ei, olen FIE ja teen ka palgatööd

Ei, olen FIE ja oman äriühingut

Muu:

2. Kas füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamine oli Teie esimene ettevõtlusvormi valik?

Jah

Ei, kaalusin teha OÜ

Ei, kaalusin teha AS

Ei, kaalusin teha TÜ

Ei, kaalusin teha UÜ

Ei, kaalusin teha Tulundusühistu

Muu:

3. Miks olete valinud ettevõtlusvormiks FIE-na tegutsemise?

Saan ise oma aega planeerida

Teenin sellega lisatulu

Lihtne ja odav alustada

Lihtne raamatupidamine

Polnud muid valikuid

Madalad maksukohustused

Maksusoodustused

Madalad trahvid

Võimalus töötada hooajaliselt

Saab kasutada erikontot

Ei tea

Nägin turul vajadust uue toote järgi

Vanemate eeskujul (keegi vanematest FIE)

Vana töö ei pakkunud enam väljakutseid

Muu:

4. Mitu tundi nädalas tegelete FIE-na tegutsedes (töötades)?

1. Kuni 20 tundi

2. 21-25 tundi

3. 26-30 tundi

4. 31-35 tundi

5. Kuni 40 tundi

6. Rohkem kui 40 tundi

5. Kas plaanite ettevõtlusvormi vahetada?

Jah, äriühinguks

Jah, hakkan ettevõtluskontot kasutama

Ei, plaanin jätkata FIE-na

Ei, plaanin lõpetada ettevõtlustegevuse

Muu:

6. Kui kaua olete tegutsenud FIE-na?

Alla 1 aasta

1-2 aastat

3-5 aastat

Rohkem kui 5 aastat

Rohkem kui 10 aastat

Rohkem kui 15 aastat

7. Kas keegi teie tutvusringkonnast on viimasel aastal lõpetanud FIE-na tegutsemise?

Jah

Ei

8. Missugune on Teie kõrgeim lõpetatud haridus?

Põhiharidus

Kesk- või keskeriharidus

Kõrgharidus

9. Milline on Teie abielustaatus?

Abielus

Elan koos kaaslasega

Vallaline

10. Kas Teie abikaasa on registreeritud kui FIE abikaasa?

Jah

Ei

Ei tea

Pole abielus

11. Mitu liiget kuulub Teie leibkonda?

1

2

3

4

5 või rohkem

12. Vanus

15-25

26-35

36-55

56 ja vanem

13. Mis maakonnas te tegutsete?

1. Harju maakond

2. Hiiu maakond

3. Ida-Viru maakond

4. Jõgeva maakond

5. Järva maakond

6. Lääne maakond

7. Lääne-Viru maakond

8. Põlva maakond

9. Pärnu maakond

10. Rapla maakond

11. Tartu maakond

12. Saare maakond

13. Valga maakond

14. Viljandi maakond

15. Võru maakond

14. Milline on Teie arvates naiste osalus füüsilisest isikust ettevõtjate seas?

Naissoost FIE-sid on väga vähe

1

2

3

4

5

Naissoost FIE-sid on väga palju

15. Kui oluliseks peate ettevõtluse ja FIE-de statistika näitamist soolises lõikes?

Pole üldse oluline

1

2

3

4

5

6

7

Väga oluline

16. Kui soovid osaleda intervjuus, kus uurin põhjalikumalt naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate motivatsiooni ettevõtlusega tegutsemisel jäta siia palun oma kontaktandmed (nimi, telefoninumber ja e-maili aadress).

Lisa 2. Füüsilisest isikust ettevõtjate kontaktandmete järelpärimine

Registrite ja Infosüsteemide Keskus 03.03.2022

Andmete soov

Lugupeetav proua Larissa Merkulova

Sisekaitseakadeemia Finantskolledži III kursuse üliõpilane Jaana Põder koostab lõputööd teemal „Naiste osatähtsus füüsilisest isikust ettevõtjatena Eestis“ (juhendaja Maret Güldenkoh).

Seoses lõputööga palun väljastada 1000 naissoost füüsilisest isikust ettevõtjate e-posti aadressid. Analüüsi teostatakse maakondade lõikes ja e-posti aadresside soov on igast maakonnast 8,5% (ümardatud täisarvuni).

Palun välistada andmetest järgmist: a) need, kellel puudub esindusõigus; b) need, kelle tegevus on peatatud; c) need, kelle e-posti aadressid puuduvad.

Palun andmed saata järgmistele nii üliõpilasele Jaana Põder`ile (jaana.poder@kad.sisekaitse.ee) kui ka tema juhendajale Maret Güldenkoh`ile (maret.gyldenkoh@sisekaitse.ee).

Teie poolt väljastatud infot kasutatakse ainult Jaana Põdra (Põder) lõputöös ning andmeid ei edastata kolmandatele isikutele.

Austusega

(allkirjastatud digitaalselt)

Hannes Udde

Finantskolledži direktori ülesannetes

Maksunduse ja tolli õppetooli juhataja-lektor

Päringu koostas: Maret Güldenkoh

5154 878; maret.gyldenkoh@sisekaitse.ee

Lisa 3. Intervjuude põhiküsimused

1. Peateema ehk füüsilisest isikust ettevõtjana alustamise motivaatorid:

1) Milline oli teie teekond FIE-na alustamiseni?
2) Mis oli FIE-na alustades kõige keerulisem?
3) Kui vana te alustades olite ning kui kaua te olete tegutsenud?
4) Kas teil perekonnas on FIE-sid või ettevõtjad?
5) Kas teie lähedased toetasid teie ideed alustada tegevust FIE-na?
6) Miks valisite just FIE tegevusvormi?
7) Mis on teie tegevusala?
8) Kas teie õpitud eriala toetas FIE-ks hakkamist?

2. Peateema ehk tegurid, mis takistavad füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamist:

9) Mis oli teie jaoks FIE-ks hakkamisel kõige keerulisem?
10) Milliseid kitsaskohti näete FIE-na võrreldes teiste ettevõtlusvormidega?
11) Mis seisukohal olete selle puhul, et FIE vastutab oma isiklike varadega?
12) Kas teie arvates on FIE-na raske saada laene?
13) Kas olete mõelnud tegevusvormi vahetamisele?

3. Peateema ehk töö- ja eraelu tasakaal füüsilisest isikust ettevõtjana:

14) Kui palju aega nädalas saate veeta oma lähedastega?
15) Kuidas leiate aega iseenda jaoks?
16) Kas teil on kindel aeg tööks ja kindel aeg kodusteks toimetusteks/puhkamiseks?
17) Kas teete tööd ka nädalavahetustel ja pühadel?
18) Kas soovite veel midagi lisada?

Lisa 4. Koodipuu

Alljärgnevas tabelis on intervjuude kategooriad ja koodid ning koodide esinemissagedus.

Tabel 3. Koodipuu kategooriad ja koodid (autori koostatud)

Kategooria	**Kood**	**Esinemissagedus**
1. Kategooria FIE-ks hakkamise põhjused	Kood 1.1 Võimalus valida kliendid ja teha endale sobivad tööd	4
	Kood 1.2 Soov teha, mis meeldib	5
	Kood 1.3 Võimalus ühendada mitu tegevusala	2
	Kood 1.4 Soov tegutseda ametlikult	2
	Kood 1.5 Võimalus olla kaitstud ja võita klientide usaldus	2
	Kood 1.6 Osaühinguna ei saanud veel alustada	2
	Kood 1.7 Lihtne alustada ja tegutseda	4
	Kood 1.8 Lihtne raamatupidamine	4
	Kood 1.9 Võimalus olla iseenda juht ja planeerida oma aega	3
	Kood 1.10 Majanduslikult kasulik	5
	Kood 1.11 Vaba aja sisustamiseks	2
	Kood 1.12 Puudus muu võimalus tasu saamiseks	2
	Kood 1.13 Perekonna traditsioonidega jätkamine	2
	Kood 1.14 Lähedaste/tuttavate eeskujul	3
2. Kategooria Perekonna toetus ja eeskuju	Kood 2.1 Vähemalt osa lähedastest toetas FIE-ks hakkamist	3
	Kood 2.2 Lähedased ei toetanud FIE-ks hakkamist	2
	Kood 2.3 Lähedased ei toetanud alustades, aga nüüd toetavad	1
	Kood 2.4 Elukaaslane või abikaasa tegutses ettevõtjana	3

	Kood 2.5 Vanematest vähemalt üks tegutses FIE-na või FIE all	2
3. Kategooria Kitsaskohad/probleemid FIE-na	Kood 3.1 FIE-sid ei usaldata ja halvustatakse	2
	Kood 3.2 FIE üleandmine on keeruline	1
	Kood 3.3 Oma varaga vastutamine	1
	Kood 3.4 Sotsiaalsete garantiide süsteem on keeruline	1
	Kood 3.5 Rahapuudus	3
	Kood 3.6 Keeruline saada laenu ja toetuste puudumine	2
	Kood 3.7 Puudub ettevõtluskogemus ja puudulikud teadmised ettevõtlusest	5
	Kood 3.8 Aeganõudev või keeruline raamatupidamine	3
4. Kategooria FIE tegevusvormi jätkusuutlikkus	Kood 4.1 Plaan minna üle osaühingu tegevusvormile	3
	Kood 4.2 Ei ole mõelnud tegevusvormi vahetamisele	1
	Kood 4.3 Kaalus alguses osaühingu loomist	1
	Kood 4.4 Oleks võinud olla ka osaühing	1
5. Kategooria Töö- ja eraelu tasakaal	Kood 5.1 FIE on elustiil	1
	Kood 5.2 Tegutsen siis kui tahan	3
	Kood 5.3 Perekond on esikohal	2
	Kood 5.4 Perekond on tegevusse kaasatud	2
	Kood 5.5 Pole kindlaid töö- ja puhkepäevi	7
	Kood 5.6 Kõrghooajal vähem aega pere ja lähedaste jaoks	2